

NAŠA DECA

Praktičan vodič za
roditelje i nastavnike

Avgust 2017

Naša deca
Praktičan vodič za roditelje i nastavnike

Autori:
Krenare Lleshi i Veton Sylhasi

Dizajn :
Envinion

Izdaje:
Kosovski centar za obrazovanje

Izjava o odgovornosti: Ovaj priručnik je izrađen u okviru projekta „Promovisanje i zaštita prava deteta“, kojeg finansira Evropska unija i kojim upravlja Kancelarija Evropske unije na Kosovu i implementira ga Kosovski centar za obrazovanje u partnerstvu sa Forumom ZFD. Sadržaj ovog priručnika je odgovornost organizacije za sprovođenje i pod nikakvim okolnostima ne može se pripisati donatoru.

Sadržaj

Uvodne informacije.....	5
1. Ljudska prava	8
1.1 Karakteristike ljudskih prava.....	8
1.2 Evolucioni razvoj ljudskih prava	10
1.3 Međunarodni instrumenti za ljudska prava.....	11
2. Dečija prava	13
2.1 Specifikacije o deci.....	13
2.2 Potreba za posebnim tretiranjem dečijih prava	14
2.3 Istorijski pregled tretiranja dečijih prava.....	15
2.4 Prava deteta sa aspekta Konvencije o pravima deteta	16
2.5 Forma Konvencije	17
2.6 Sadržaj konvencije.....	18
2.7 Konvencija kao izvor globalnih politika	20
3. Prijateljsko okruženje za decu	23
3.1 Uticaj socijalnog okruženja i društvenih odnosa na razvoj deteta.....	23
3.2 Briga i obrazovanje zasnovano na pravima deteta	25
3.3 Uključivanje različitih stranaka u obrazovanje dece.....	27
3.4 Zaštita i promovisanje prava deteta kao deo prijateljskog okruženja za decu	30
3.5 Opština prijateljski orijentisana prema deci	35
3.6 Škola prijateljski orijentisana prema deci	37

4. Osnaživanje dece kroz učešće.....	39
4.1 Koncept učešća.....	39
4.2 Učešće dece u školi.....	42
4.3 Organizacije učenika	43
4.4 Uključivanje roditelja u školu kao podsticaj za učešće dece.....	45
4.5 Učešće dece u saradnji porodica – škola	47
5. Ideja za delovanje	49
6. Primeri dobre prakse.....	62
7. Izvori informacija.....	66
8. Karakteristike prijateljski orijentisane škole zasnovano na dečijim pravima	78
9. Da ponovo razmotrimo oko škole	80
10. Sažetak Međunarodne konvencije o pravima deteta.....	82

Uvodne informacije

Deca i odrasli su isti u smislu da su obe grupe ljudska bića koja poseduju sve karakteristike i mogućnosti koja su svojstva čoveku. Međutim, oni su različiti u stepenu razvoja ovih mogućnosti i karakteristika. Deca još nisu u potpunosti razvila svoje veštine. Potrebno im je uputstvo od odraslih.

Deca su ljudska bića koja su u fazi fizičkog, kognitivnog, društvenog i emocionalnog razvoja. Kao takva, imaju posebne potrebe koje drugi ljudi nemaju. Pošto su ona ljudska bića koja nisu fizički i emocionalno zrela, deca ne mogu uživati sva svoja prava, bez pomoći odraslih i dodatne skrbi države. Ove činjenice predstavljaju prava deteta u drugačijoj dimenziji i specifičnosti u odnosu na ljudska prava.

Dečiji razvoj se ne može realizovati bez uživanja svih ljudskih prava, tako da odrasli moraju osigurati da ova prava uživaju deca po njihovom najboljem mogućem kvalitetu. Oni sami bi trebalo da preuzmu odgovornost u tom pogledu i da interakciju sa decom ostvare na takav način da kroz tu interakciju deca prepoznaju svoja prava, steknu veštine da ih vežbaju i stvore stavove koji pokazuju ponašanje demokratskog građanstva. Treba uključiti sve radnje u promociji i zaštiti prava dece uz uključivanje dece. Stoga, država kroz institucije i društvo mora raditi i za decu i sa decom.

Ovaj vodič je izrađen u okviru projekta „Promocija i zaštita dečijih prava“ kojeg finansira Kancelarija Evropske unije na Kosovu i sprovodi Kosovski centar za obrazovanje - KEC, u partnerstvu sa Forum Ziviler Friedensdienst e.V. – forum ZFD. Projekat ima za cilj *da osnaži lokalne zajednice da poboljšaju mere zaštite dece u školi posredstvom posredovanja i mirnog rešavanja sukoba.*

Porodica i škola su mesta gde deca provode većinu vremena. Zbog toga je veoma važno da pre svega roditelji, ostali članovi porodice i nastavni kadar poseduju znanje, veštine i vrednosti za promovisanje i zaštitu prava dece. Ovaj vodič je dizajniran u cilju pružanja informacije roditeljima i nastavnom kadru, ali i široj javnosti u vezi sa pravima deteta, Međunarodnoj konvenciji o pravima deteta, uspešnoj interakciji sa decom, pružajući mogućnosti za decu da aktivno učestvuju u porodici i životu škole, kao i u donošenju odluka o pitanjima koja se odnose na njih.

Smernice u prvom delu sadrže osnovne informacije o ljudskim pravima i pravima deteta, tu se govori o principima, obliku i sadržaju Konvencije i značaju očuvanja prijateljske okoline i okoline stvaranja za decu svuda počev od porodice. Ovaj deo je obuhvatio praktične savete za čitaoce da se povežu sa drugim elektronskim materijalima koje pojačavaju informacije, ali i iskustvo autora koji se odnose na aspekte koje smo razmatrali.

U ostatku vodiča prikazane su:

- nekoliko ideje za aktivnosti koje se mogu koristiti u školi ili od strane nastavnika (ili nastavnici zajedno sa roditeljima), ili kod kuće roditelji i drugi odrasli rođaci dece;
- neke dobre prakse iz različitih projekata u svetu, u oblasti promocije i zaštite dečijih prava;
- pregled resursa koji će roditelji, nastavnici i ostali koristiti u svom radu sa decom. Neki od ovih resursa su dostupni na albanskom jeziku, dok su drugi na engleskom i lako se primenjuju u svakodnevnom kontekstu;

- oblik školske procene u perspektivi prijateljskog okruženja za decu koji služi roditeljima i nastavnom kadru, ali i menadžmentu škole da razmisli o situaciji u školi i inicira mere za poboljšanje promocije i zaštite dečije dobrobiti u školama;
- rezime teksta Međunarodne konvencije o pravima deteta, koji služi čitaocima kao stalna referentna tačka u interakciji sa decom i tokom posvećenosti promovisanju i zaštiti dečijih prava.

Ostajemo u nadi da će materijal koji imate pred sobom predstavljati podsticaj da poboljšate svoje lične postupke i da doprinesete podizanju svesti ljudi oko potrebe za očuvanjem i promovisanjem dečijih prava i stvaranjem prijateljskog i nenasilnog okruženja za decu!

“Svi ljudi su rođeni slobodni i jednaki u dostojanstvu i pravima. Oni imaju razloga i savest i moraju se ponašati jedno prema drugom u duhu bratstva“.
(Članak od DUDNJ).

1. Ljudska prava

Ljudska prava su opšte moralne norme koje potiču od ljudske prirode i odnose se na društvene odnose. Ona se generalno mogu definisati kao prava koja su inherentna našoj prirodi i bez kojih mi kao ljudska bića ne možemo živeti. Kao takva, ljudska prava omogućavaju nam da koristimo i razvijemo našu inteligenciju, veštine, talenta i svesti i tako ispunjavamo naše fizičke i duhovne potrebe.

Ljudsko dostojanstvo je u srcu ideje o ljudskim pravima. Ovo se najbolje odražava u članu 1. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, koju su Ujedinjene nacije proglasile 10. decembra 1948 godine.

1.1 Karakteristike ljudskih prava

Ljudska prava imaju neke karakteristike ili osobine koje razjašnjavaju njihovu prirodu. Ona su:

Univerzalna i neotuđiva - Sa jedne strane, univerzalnost ljudskih prava zabranjuje diskriminaciju na osnovu pola, boje, socijalnog statusa, itd. To je razlog zašto je u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima (član 2) i na gotovo svim međunarodnim sporazumima u oblasti ljudskih prava uvedena zabrana diskriminacije. S druge strane, univerzalnost ljudskih prava dovodi do globalne primene ljudskih prava. Ljudska prava su zajednička za sve ljude na svim kontinentima, bez obzira na kulturne i ekonomske razlike.

U principu, ljudska prava se često opisuju kao osnovna prava svakog pojedinca. Budući da je postojanje neotuđivo. Prema tome, ljudska prava se ne mogu otuđiti. Međutim, u praksi se dešava da se prava mogu otuđiti pod određenim

okolnostima. Na primer, lice može odustati od imovinskog prava u korist nekog drugog. Ili licu se može privremeno ograničiti sloboda kretanja, zbog opšte sigurnosti.

Međuzavisna i nedeljiva - Postoji bliska veza između različitih prava u okviru sistema ljudskih prava. Različita prava su zavisna jedna od drugih i nadopunjuju se, u smislu da funkcija jednog prava utiče na funkciju drugog prava. Na primer, pravo na sigurnost omogućava slobodu kretanja čoveka. Sloboda kretanja omogućava ekonomski razvoj i jednakost. I tako dalje.

Povezanost sa odgovornostima - Ova karakteristika najbolje se izražava kroz refleksiju. Takvo razmišljanje može biti međusobno i interpersonalno. Prava se ne mogu izdvojiti od odgovornosti. Zbog toga što se pravo ne može ostvariti ako okolni svet ne preuzme odgovornost za ovo pravo da se ono poštuje. Na primer, pravo na slobodu kretanja se ne može ostvariti ako se drugi ne uzdržavaju od postupaka koji ograničavaju ovu slobodu. Ili, ne može se ostvariti pravo građana na obrazovanje, ako državni organi ne obezbedi uslove za obrazovanje, što znači otvaranje škola, obrazovni proces, itd. Oba slučaja su primeri međuljudskog pokrivanja prava i odgovornosti. U prvom slučaju se povezuje građansko pravo sa odgovornostima prema drugim ljudima, dok se u drugom slučaju direktno povezuje pravo građanina i odgovornost državnih organa. U prvom slučaju, odgovornost se odnosila na propust ili sadržaj iz dela kojim se krši pravo drugog, dok je u drugom slučaju odgovornost bila povezana s aktom ili obavezom da se deluje.

Veoma je važno reći da svaka osoba koja je nosilac ljudskih prava u isto vreme ima odgovornost da poštuje prava drugih osoba. Sada govorimo o interspersonalnom efektu reflektovanja. Pravo svakog pojedinca prenosi se sa odgovornošću da poštuje isto pravo drugih pojedinaca. Moje pravo na slobodno izražavanje misli je istovremeno moja odgovornost da poštujem slobodno izražavanje mišljenja drugih. Ne govori se uzalud o tome da pravo jednog

završava tamo gde započinje pravo drugog. Takva odgovornost proizilazi iz principa jednakosti svih ljudi.

1.2 Evolucionni razvoj ljudskih prava

Ljudska prava kao što ih danas poznajemo nisu uvek postojala. Ona su rođena i razvijena nakon razvoja društva, praćenjem evolucionog konteksta čovečanstva. Kao primer, prava kao što su prava žena, prava autohtonih naroda ili manjinskih naroda, rođena su kao takva samo u određenom periodu razvoja ljudskog društva. Pravo na održivi razvoj, pravo na eksploataciju prirodnih resursa, proglašeno je tek u poslednjim decenijama, kada se čovečanstvo suočilo sa novim razvojnim izazovima.

Danas govorimo o ljudskim pravima. Prvi koji je kroz generacije ponudio sistem prava, bio je češki advokat Karel Vasak 1979 godine. Prema njegovim rečima, postoje tri generacije prava, a danas postoje autori koji govore o četvrtoj generaciji:

- ❑ Građanska i politička prava - prava vezana za slobode;
- ❑ Ekonomska, socijalna i kulturna prava - prava usmerena na jednakost;
- ❑ Prava u održivom razvoju - prava usmerena na solidarnost;
- ❑ Prava u dobroj upravi.

Među ovim generacijama ljudskih prava, prva dva su već sankcionisana međunarodnim instrumentima za ljudska prava. Treća je kontroverznija, iako već postoje mnogi događaji koji daju pravno i političko priznanje. Dok je četvrta generacija još uvek u formiranju.

1.3 Međunarodni instrumenti za ljudska prava

Međunarodni instrumenti za ljudska prava odnose se na sva dokumenta o ljudskim pravima koja proizilaze iz međunarodnih sporazuma ili međunarodnih organizacija. Prema kategorizaciji, one se mogu klasifikovati u deklaracije koje odobravaju organizacije kao što je Generalna skupština Ujedinjenih nacija, koje nisu pravno obavezujuće, mada politički mogu biti; kao i sporazumi ili konvencije, koji su pravno obavezujući instrumenti izdati po međunarodnom pravu.

Vrsta dokumenta	Vrsta odgovornosti		
	pravna	moralna	politička
Konvencije	✓	✓	✓
Deklaracije		✓	✓

Dalje, međunarodni instrumenti za ljudska prava mogu se podeliti na globalne instrumente, od kojih stranka može biti svaka zemlja na svetu; i regionalni instrumenti koji su ograničeni na zemlje u posebnom regionu sveta.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima - najvažniji instrument ljudskih prava. Ona je usvojena od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 10. decembra 1948 godine. Sastoji se od 30 članova koje odražavaju stavove Generalne skupštine u vezi ljudskih prava koja su garantovana svim ljudima. Iako pravno neobavezujuća, deklaracija je pozvala zemlje članice da promovišu niz građanskih, ekonomskih i socijalnih prava, tvrdeći da su ova prava deo „uspostavljanja slobode, pravde i mira u svetu“. Ova deklaracija je bila prvi zakonski napor kojim se ograničava sloboda ponašanja država i kroz njih se proširuju obaveze prema građanima prateći model dualizma između prava i odgovornosti.

Drugi instrumenti ljudskih prava pojavili su se kao potreba za regulisanjem grupa i određenih aspekata ljudskih prava, a sva su se po pravilu pozivala na načela ljudskih prava uspostavljenih Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima.

Listu međunarodnih instrumenata prema oblastima za zaštitu ljudskih prava koje pokrivaju možete naći na sajtu Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za ljudska prava

<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/UniversalHumanRightsInstruments.aspx>

2. Dečija prava

2.1 Specifikacije o deci

Postoje neke kategorije ljudi koji imaju funkcije koje se razlikuju od svih drugih ljudi. Takve kategorije su deca, osobe sa posebnim potrebama, autohtoni narodi, izbeglice itd. Za ove kategorije ljudi i ljudska prava imaju poseban značaj i svrhu, jer se moraju prilagoditi njihovim okolnostima i karakteristikama. Zbog toga je neophodno da su prava ovih kategorija ljudi regulisana posebnoim međunarodnim instrumentima i domaćim zakonodavstvom.

Deca i odrasli su isti u smislu da su obe grupe ljudska bića koja poseduju sve karakteristike i mogućnosti koja su svojstvena čoveku. Međutim, oni su različiti u stepenu razvoja ovih mogućnosti i karakteristika. Deca još nisu u potpunosti razvila svoje vještine. Potrebno im je uputstvo od odraslih.

Kada govorimo o detetu, prvo moramo razmotriti razvoj deteta. Ovaj razvoj mora biti prilagođen merama koje preduzima društvo.

Razvoj deteta ima tri glavne sfere:

- Fizički razvoj - promene veličine tela, izgled i funkcionisanje različitih telesnih sistema, razvoj mozga, kapaciteti percepcije i motorički kapaciteti i fizičko zdravlje;
- Kognitivni razvoj - razvijanje širokog spektra mentalnih procesa i intelektualnih sposobnosti, uključujući pažnju, pamćenje, akademsko i svakodnevno znanje, rešavanje problema, maštu, kreativnost i sposobnost da se svet prezentira kroz jezik;

- Emocionalni i društveni razvoj - razvoj emocionalne komunikacije, samorazumevanja, sposobnosti upravljanja osećanjima, znanja drugih ljudi, interpersonalnih veština, prijateljstva, bliskih odnosa i moralnih razmišljanja i ljubaznosti.

Ova definicija razvoja deteta i ovih oblasti razvoja deteta čine nas svesnim o specifičnosti dece u odnosu na odrasle osobe. Deca su ljudska bića koja su u fazi fizičkog razvoja i emocionalnog sazrevanja. Kao takva, imaju posebne potrebe koje nemaju drugi ljudi. Pošto ljudsko biće nije fizički i emocionalno zrelo, deca ne mogu uživati sva svoja prava, bez pomoći odraslih i dodatne nege države. Ove činjenice daju pravima deteta drugačiju dimenziju i specifičnosti u odnosu na ljudska prava.

2.2 Potreba za posebnim tretiranjem dečijih prava

Specifične karakteristike dece u odnosu na odrasle su naglasile potrebu da se posebnim putem tretiraju prava dece regulišući ih posebnim aktima i uključujući posebne mehanizme za zaštitu ovih prava. Kao ranjiva i nesposobna grupa da nezavisno ostvaruju svoja prava, deca zavise od brige odraslih i posebno od institucionalne brige. Dosadašnja iskustva, uključujući nedavna, pokazuju da su prava dece najviše pogođena u ratnim situacijama, ali i u situacijama mira, u zemljama u kojima institucije nisu uspostavile održive politike i mehanizme brige o građanima. Milioni su dece koja su umrla u poslednjoj deceniji u oružanim sukobima, onima koji imaju teške mentalne povrede od ratova, onih koji su uključeni u borbena dejstva. Dalje, dosta puno dece, pate od gladi, nedostatka zdravstvene zaštite, seksualne eksploatacije, napornog rada i još mnogo toga. Sve ovo opravdava međunarodnu posvećenost i pojedinačnih država, da regulišu prava deteta i uspostavljaju održive mehanizme za zaštitu i promociju ovih prava.

2.3 Istorijski pregled tretiranja dečijih prava

Dvadeseti vek, od prvih decenija, karakterišu važne inicijative i angažmani u oblasti dečijih prava. Nosioi ovih inicijativa su ljudi dobre volje, mobilisani pojedinačno kao i u različitim organizacijama. Ove obaveze rezultirale su nizom dokumenata koji osnažuju prava dece u svijetu.

Neke od njih su:

- Deklaracija o pravima deteta, poznata i kao Ženevska deklaracija o pravima deteta, je međunarodni dokument koji promovise prava deteta, napisala je Eglantyne Jebb, a usvojena od strane Lige naroda 1924 godine.
- U duhu principa utvrđenih Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima, Generalna skupština Ujedinjenih nacija je 20. novembra 1959 godine, proglasila Deklaraciju o pravima deteta.
- 1979. godine, tokom međunarodne dečije godine, predložen je predlog da se ova deklaracija produži i obavezuje po međunarodnom pravu. Tokom ovih napora, nacrt Konvencije o pravima deteta je izradila Vlada Poljske.
- UN su 20. novembra 1989. usvojile UN Konvenciju o pravima deteta koja je stupila na snagu 2. septembra 1990. godine.

2.4 Prava deteta sa aspekta Konvencije o pravima deteta

Konvencija o pravima deteta ima isto značenje za ljude u svim delovima sveta. Dok postavlja zajedničke standarde, Konvencija uzima u obzir različite kulturne, socijalne, ekonomske realnosti i politički život pojedinih zemalja, tako da svaka zemlja mora pronaći odgovarajuće načine za sprovođenje prava koja pripadaju svima.

Postoje četiri osnovna načela sadržana u Konvenciji. Pomažu u tumačenju Konvencije kao celine, vođenju nacionalnih programa implementacije. Četiri načela su posebno formulisana u članovima 2, 3, 6 i 12.

Zabrana diskriminacije (član 2) - Države ugovornice moraju obezbediti da sva deca pod njihovom jurisdikcijom uživaju sva prava. Nijedno dete ne bi trebalo da bude predmet diskriminacija, bez obzira na rasu, boju kože, pol, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno poreklo, etničko ili socijalno poreklo, ekonomski status, ili po rođenju, kao sopstven, kao i roditelj deteta ili njihov zakonski staratelj.

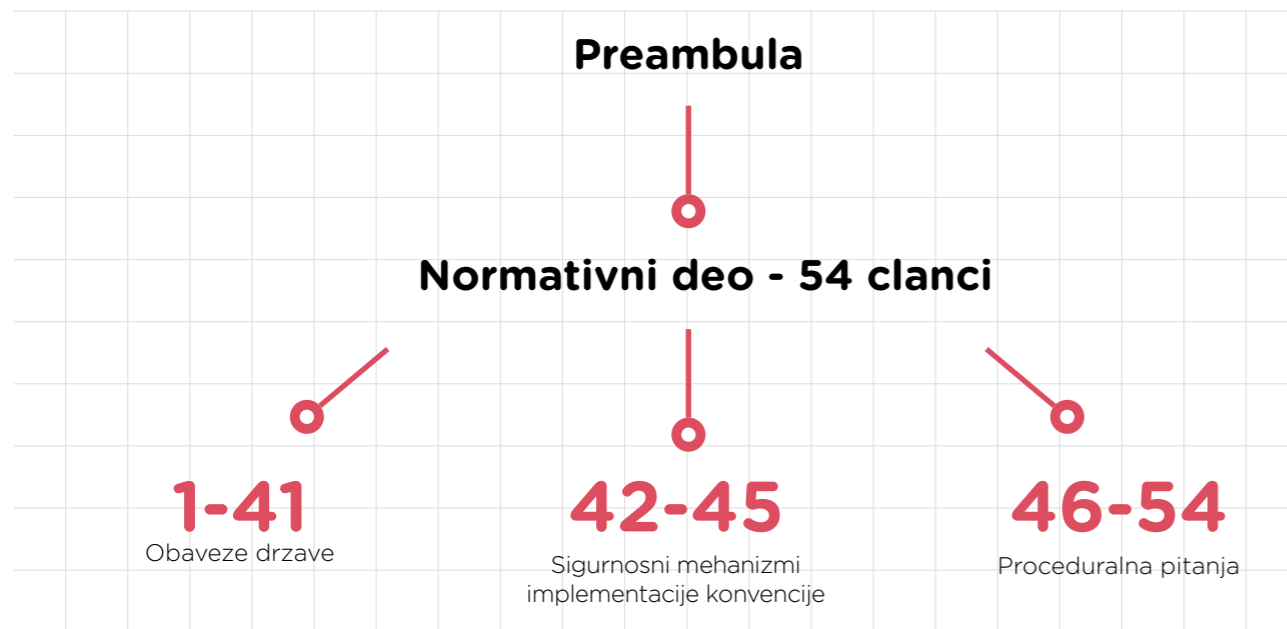
Najbolji interesi deteta (član 3) - Kada su državni organi donose odluke koje utiču na decu, najboljim interesima deteta treba posvetiti prioritetnu pažnju. Ovaj princip se odnosi na odluke sudova, upravnih organa, zakonodavnih tela i javnih i privatnih institucija socijalne zaštite. Ovo je, naravno, osnovna poruka Konvencije, čija je implementacija najveći izazov.

Pravo na život, opstanak i razvoj (član 6) - Ovaj princip uključuje formulacije koje se odnose na pravo na opstanak i razvoj, da se obezbedi „u najvećoj mogućoj meri“. Termin „razvoj“ treba tumačiti u najširem smislu, daje dimenziju kvaliteta: nije namenjeno samo za fizičko zdravlje, već i mentalni, emocionalni, kognitivni (saznajni) razvoj, socijalne i kulturne norme.

Stavovi deteta (član 12) - Deca treba da budu slobodna da prikažu stavove o svim pitanjima koji utiču na njih i tim stavovima treba dati određenu težinu u skladu sa godinama i zrelosti deteta. Osnovna ideja je da deca imaju pravo da budu saslušana i da se njihovi stavovi uzimaju ozbiljno, uključujući bilo koji sudski ili upravni postupak koji ih ima.

2.5 Forma Konvencije

Konvencija o pravima deteta počinje uvodom ili preambulom. Normativni deo konvencije sadrži 54 članka, koji su podeljeni na tri dela. Prvi odeljak, u kojem se navodi prvih 41 članaka, definiše obaveze države u obezbeđivanju, zaštiti i osnaživanju prava dece. Drugi deo, koji uključuje članove 42 do 45, bavi se definicijom mehanizama za osiguranje primene Konvencije. U ovom delu predstavljaju se dužnosti država članica da izveštavaju o napretku u sprovođenju Konvencije, zatim ovlašćenja Komiteta za prava deteta, kao i učešće specijalizovanih agencija Ujedinjenih nacija u razmatranju sprovođenja Konvencije i davanje mišljenja o konkretnim pitanjima koja se odnose na primenu Konvencije. Treći deo, koji počinje sa članom 46 i završava sa članom 54 utvrđuje proceduralna pitanja koja se odnose na Konvenciju, kao stupanje na snagu, pristupanje novih zemalja Konvencije, predlog amandmana od strane države, predstavljanje rezervi Država potpisnica tokom ratifikacije ili pristupanja, službeni jezici Konvencije itd.

2.6 Sadržaj konvencije

Što se tiče same materije Konvencije, mogu se razlikovati neki delovi koji se identifikuju kroz specifične klasterne pitanja sa kojima se bave. Tako razlikujemo pet delova:

1. Građanska prava i slobode

- (a) Ime i državljanstvo (član 7);
- (b) Očuvanje identiteta (član 8);
- (c) Sloboda izražavanja (član 13);
- (d) Pristup odgovarajućim informacijama (član 17);
- (e) Sloboda misli, savesti i veroispovesti (član 14);

- (i) Sloboda udruživanja i mirnog okupljanja (član 15);
- (f) Zaštita privatnosti (član 16);
- (e) Pravo da se ne podvrgne mučenju ili surovom, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju (član 37).

2. Porodično okruženje i alternativna njega

- (a) Smernice i rukovodstvo od strane roditelja (član 5);
- (b) Roditeljske odgovornosti (član 18);
- (c) Odvajanje od roditelja (član 9);
- (d) Spajanje porodice (član 10);
- (e) Obezbeđivanje sredstava za život dece (član 27);
- (i) Deca kojima je uskraćeno porodično okruženje (član 20);
- (g) Usvajanje (član 21);
- (f) Nezakonito preseljenje i nepovrat (član 11);
- (k) Zloupotreba i zanemarivanje (član 19), uključujući fizički i psihički oporavak i socijalnu reintegraciju (član 39);
- (i) Periodični pregled smeštaja (član 25).

3. Osnovno zdravlje i dobrobit

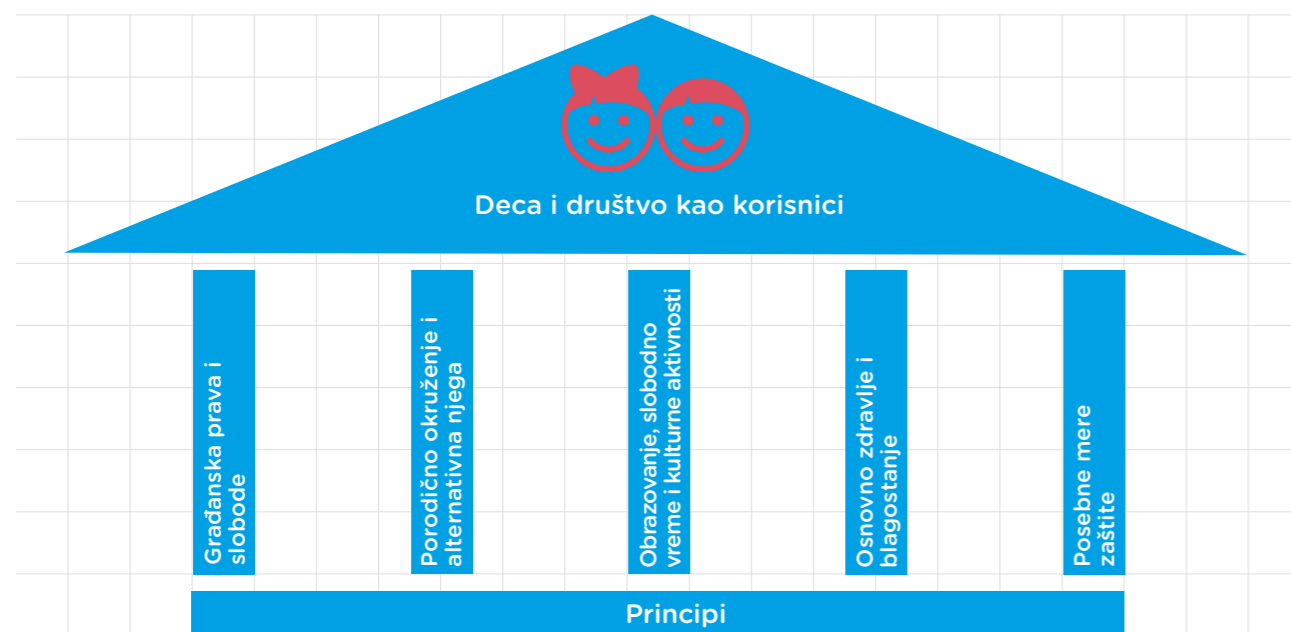
- (a) Preživljavanje i razvoj (član 6);
- (b) Deca sa invaliditetom (član 23);
- (c) Zdravslje i zdravstvene usluge (član 24);
- (d) Usluge socijalnog osiguranja i oprema za negu dece (članovi 26 i 18);
- (e) Životni standard (član 27).

4. Obrazovanje, slobodno vreme i kulturne aktivnosti

- (a) Obrazovanje, uključujući obuku i stručne smernice (član 28);
- (b) Svrha obrazovanja (član 29);
- (c) Slobodno vreme, zabavne i kulturne aktivnosti (član 31).

5. Posebne mere zaštite

- (a) Deca u vanrednim situacijama (**članovi 22, 38 i 39**);
- (b) Deca u sukobu sa zakonom (**članovi 37 i 40**);
- (c) Deca u situacijama eksploatacije (**članovi 32, 33, 34, 35 i 36**);
- (d) Deca pripadnika manjinskih ili starosnih grupa (**član 30**).

2.7 Konvencija kao izvor globalnih politika

Nesumnjivo Konvencija o pravima deteta predstavlja osnovu za bilo kakvu akciju u oblasti prava deteta. Njeni principi su inkorporirani u međunarodnim politikama koje utiču na živote dece, ali i na nacionalnim i lokalnim politikama.

Međunarodna zajednica je 2000 godine pokrenula Milenijumske razvojne a završavaju se međunarodnim partnerstvom za razvoj, a sve u cilju poboljšanja života siromašnih. Po završetku perioda Milenijumskih razvojnih ciljeva do 2015, upravo je 2016 bila godina kada su svetski lideri pri UN-u zvanično pokrenuli Agendu za održivi razvoj. Ovaj program promovise 17 ciljeva održivog razvoja kako bi se svet promenio do 2030 godine. Da bi postigli ove ciljeve, svako bi trebalo da uradi svoj deo posla: vlade, privatni sektor, civilno društvo i svi građani. Postizanje ovih ciljeva je posebno važno u kontekstu dece, jer svi oni najviše utiču na decu.

Obezbediti povezivanje sa prihvatljivom, povoljnom, izdržljivom i modernom energijom za sve

Izgradnja otporne infrastrukture, promovisanje inkluzivne i održive industrijalizacije i promovisanje inovacija

Povratak inkluzivnih, sigurnih, održivih gradova i naselja bez rizika;

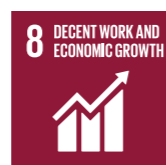
Mere za borbu protiv klimatskih promena i njihovog uticaja (na osnovu postignutih sporazuma u forumu Okvirne konvencije UN o klimatskim promenama, UNFCCC)

Zaštita, obnova i promocija održivog korišćenja kopnenih ekosistema, održivo gazdovanje šumama, borbe protiv povratka prostora u pustinji, zaustavljanja nakon povratka procesa degradacije zemljišta i zaustavlja gubitak biodiverziteta

Jačanje polaganje sredstva za realizaciju i oporavak globalnog partnerstva za održivi razvoj

Podsticanje kontinuiranog, inkluzivnog i održivog ekonomskog rasta, punog i produktivnog zapošljavanja i pristojnog rada za sve

Smanjivanje nejednakosti unutar i između zemalja

Osiguravanje održivih modela potrošnje i proizvodnje

Očuvanje i održivo korišćenje okeana, mora i morskih resursa za održivi razvoj

Promovisanje mirnog i inkluzivnog društva za održivi razvoj, pružajući mogućnost za pravdu za sve i uspostavljanje efikasnih institucija, odgovornih i inkluzivnih na svim nivoima

3. Prijateljsko okruženje za decu

Važnost okruženja oko deteta je veoma bitna za psihofizički i društveni razvoj deteta. Ovo okruženje uključuje fizičke uslove života, dostupne usluge i društvene odnose u životnom okruženju. Društvo, od roditelja i staratelja do institucija na lokalnom i centralnom nivou, treba da vodi računa o tome da životna sredina u kojoj živi dete pruža mogućnosti za razvoj u psihofizičkom, kognitivnom i socijalnom aspektu. Porodica, susedstvo, škola, grad su deo okruženja koje treba da bude prijateljsko za dete.

Od rođenja i tokom odrastanja, deci treba sigurno obrazovanje u prijateljskom i stimulativnom okruženju. Što više ljubavi i interakcije koje deca prihvataju u sigurnom i prijatnom okruženju, to će ona više socijalno delovati, učiti i iskoristiti nove veštine i na kraju u potpunosti razviti životni integritet. Kada staratelji aktivno podržavaju decu da razviju svoj potencijal tokom ranog detinjstva, oni su dobro pripremljeni za školu i time dobijaju više od obrazovanja. Takođe dobijaju više samopouzdanja, bolji su u društvenoj interakciji i doprinose pozitivnije u svim aspektima porodičnog i društvenog života. Da li smo roditelji, sestre, braća, deda, komšije ili pružaoci usluga, mi smo svi čuvari odgovorni za najbolji život dece tokom detinjstva. Dugujemo im, jer je to nasledno pravo. Dugujemo sebi da vidimo kako deca rastu u sigurnom i prijateljskom okruženju i napreduju u životu.

3.1 Uticaj socijalnog okruženja i društvenih odnosa na razvoj deteta

Postoji dovoljno dokaza da bi se pokazalo da društveno okruženje pojedinca utiče na njegov razvoj. Na primer, postoji hipoteza da deca mogu imitirati ono što vide u svom okruženju, tako da oni koji odrastu u okruženju kojeg

**“Čovečanstvo
duguje deci ono
najbolje što im može
priuštiti.”**

(Eglantine Jebb)

karakterišu visok stepen obrazovanja i pristupa deci imaju pristup nizu osnovnih usluga i rekreativnih objekata kao i uz socijalnu kohezije, doživljavaju bolji razvoj od onih koji odrastaju u okruženju koje karakteriše nedostatak resursa i društveni antagonizam.

Kognitivni razvoj i obrazovna dostignuća – Socijalno okruženje deteta utiče na kognitivni razvoj i obrazovna postignuća. Deca uključena u dobre društvene odnose imaju bolje akademske performanse nego druge. Deca sa obezbeđenim stanovanjem su manje verovatno odsutna u školi i imaju bolje rezultate. Deca koja žive u nekim četvrtima sa lošim kvalitetom stanovanja (na primer, sa lošim socio-ekonomskim uslovima) češće će napustiti školu pre kraja. Deca koja su u stanju da pohađaju predškolsko obrazovanje imaju bolji ishod i manje je verovatno da će ponavljati godinu.

Emocionalna i psihološka dobrobit – osećanje pripadnosti koje osobe doživljavaju kada imaju dobre društvene odnose ima pozitivan uticaj sa emocionalnog i psihološkog aspekta. Obično ova deca imaju veću samopoštovanje i manje je verovatno da će doživeti probleme sa mentalnim zdravljem, uključujući depresiju i anksioznost. Ovo je, međutim, samo tendencija, jer ne znači da deca koja su više zastupljena, nužno imaju takve probleme - oni mogu imati potpuno mentalno zdravlje i potpuni spokoj.

Društveno okruženje takođe utiče na zdravlje deteta kroz uticaj na ponašanje roditelja. Studija u Australiji je došla do zaključka da roditelji koji žive u zajednicama u kojima su usluge pristupačnije manje su sklone da koriste teške metode roditeljstva (koje imaju psihološki negativan uticaj na decu) nego roditelji koji žive u zajednicama u kojima postoji nedostatak resursa.

Motivacija – Pojedinci koji žive u društvenom okruženju karakterisano pozitivnim društvenim odnosima su više motivisani od onih koji ne žive u takvim okruženjima. Na primer, podrška vršnjaka smatra se stimulacijom za motivaciju deteta da ostvaruje društvene ciljeve, dok podrška nastavnika povećava motivaciju učenika za ostvarivanje društvenih i akademskih ciljeva. Roditeljska podrška takođe utiče na decu u smislu njihovog interesovanja u školi i ostvarivanja svojih ciljeva.

Fizičko zdravlje – Pozitivno socijalno okruženje promoviše poboljšano fizičko zdravlje, uključujući: smanjen rizik od poremećaja hrane, povećanu verovatnoću vakcinacije, mali rizik od trudnoće, povećanu sposobnost za sport i slično.

3.2 Briga i obrazovanje zasnovano na pravima deteta

Izuzetno je važno da svako društvo posvećuje veliku pažnju detetovoj brizi i obrazovanju. Obrazovanje je generalno najbolje sredstvo za obezbeđivanje dece sa znanjima, veštinama, stavovima i vrednostima. Ove veštine omogućavaju budućim generacijama građana da aktivno učestvuju u društvenom životu i da manifestuju ponašanje demokratskog građanstva. Obrazovanje zasnovano na pravima deteta, u međuvremenu, omogućava stvaranje prijateljskog okruženja za decu, obećavajuće okruženje za budućnost. U takvom okruženju, odrasli su svesni potrebe za podrškom za decu i mobilisani su da deluju u olakšavanju ostvarivanja prava deteta. Deca će takođe stvoriti drugačiji stav jer će biti svesni njihovih prava, najjednostavnijeg načina da ih realizuju, o adresama onih koji im mogu pomoći, i tako dalje. Ali obrazovanje zasnovano na pravima deteta ne znači da decu treba samo upoznati sa njihovim pravima. Kroz takvo obrazovanje moramo i decu upoznati s njihovim ponašanjem u odnosu na odrasle i njihove

vršnjake. Moramo im pružiti vrednosti čovečnosti i odgovornosti kao što su: dobra komunikacija, empatija, saradnja, pravično rasuđivanje, tolerancija, solidarnost itd.

Obrazovanje deteta počinje rođenjem i vrši se kontinuirano. Taj kontinuitet ni u kom slučaju nije uniformisan, jer u velikoj meri zavisi od uzrasta deteta i okoline oko deteta. Oba ova faktora - starost i životna sredina, ostvaruju interakciju i zajedno formiraju osnovni sloj celog procesa. Oni se takođe mogu nazvati direktnim faktorima, dok postoje i brojni faktori koji indirektno utiču, često koristeći svoju težinu kroz okolinu. Takvi faktori mogu biti ekonomska i socijalna situacija u društvu, pravna infrastruktura i sprovođenju zakona, političkoj volji, građanskoj svesti itd. Na neki način, ovi faktori se takođe mogu nazvati preduslovima jer određuju kvalitet angažovanja ljudi koji direktno stupaju u kontakt sa detetom, koji tokom detinjstva osiguravaju obrazovanje uopšte i posebno pripremu deteta kao svesnog građanina.

Saveti za roditelje:

- Roditeljska ljubav je suštinska i preduslov za razvoj svih veština deteta.
- Harmonija, bezbednost i podrška porodice pozitivno utiču na razvoj deteta.
- Samopouzdanje deteta je važno za razvoj njegovog/njenog potencijala.
- Dečaci i devojčice trebaju istu brigu tokom njihovog razvoja.
- Dobra komunikacija sa detetom od samog početka stvara zdrave odnose i utiče na razvoj deteta.

3.3 Uključivanje različitih stranaka u obrazovanje dece

Nakon rođenja, o detetu se brinu roditelji i porodica. Od prvog daha, deca započinju lekciju koja određuje njihov stav prema drugima. Način na koji su deca tretirana od strane svojih porodica i priroda brige koju oni iskuse, će njih uputiti kako da dalje procenjuju u pogledu njihovih ljudskih vrednosti i šta mogu da očekuju od sveta. Ovo iskustvo ima dubok uticaj na to kako dete vidi svet i one koji žive u njemu. Ljubav i roditeljska briga su prvi znaci koje dete dobija od prve emocionalne veze sa ljudima oko njega. Deca uče ljubav i brigu tako što ih doživljavaju. One bi trebalo ponuditi na takav način da stimulišu dete da oseti procenu svojih vrednosti. Deca koja ne cene svoje ljudske vrijednosti verovatno neće ceniti vrednosti drugih, niti se mogu pretvoriti u zabrinute građane, a budu i mnogo manje aktivni u pogledu ljudskih prava. Stoga se to može nazvati prvom fazom obrazovanja oko prava deteta.

Obrazovanje deteta u ranoj fazi detinjstva nastavlja se u porodičnom okruženju, ali se često kombinuje kroz prisustvo predškolskih vrtića. Vodeći računa o svom zdravlju, uz redovnu ishranu, kroz zadovoljavanje njihovih potreba i želja, obraćajući pažnju na njihove reči, nudeći igračke i zabavu, poštujemo prava deteta. Istovremeno, našu decu uvjeravamo da su ova prava sastavni deo njihovog postojanja. Savetujući ih, ili ako ih ukorimo za bilo kakvu radnju sa njihove strane koja nam se ne sviđa, dajući im pozitivne primere kroz naše ponašanje, mi ih upućujemo na norme ponašanja. Razvijanje poštovanja prema drugima, procenjivanje ljudskih sličnosti i poštovanje ljudskih razlika treba svesno kultivisati tokom prvih faza socijalizacije i nastaviti u drugim fazama. Naravno, sve ovo se radi uz posebnu pažnju, uzimajući u obzir veoma mlad uzrast deteta. Veoma je važna atmosfera oko deteta. Porodični odnosi i generalno međuljudski odnosi u okruženju deteta treba da budu zdravi da daju detetu pozitivne primere. Kod neke dece koja tokom dana odlaze u vrtić, treba voditi računa da promena porodičnog okruženja u vrtiću ne utiče negativno, stvara stres ili komplikacije. Umesto toga, ova promena bi trebala proizvesti svežinu za njih. Ovde se otvara jedno poglavlje obrazovnog procesa zasnovanog na pravima deteta - saradnji između roditelja i obrazovnih institucija. Ova saradnja se nastavlja u kasnijim fazama, čak postaje sve neophodnija i dobija na intenzitetu i kvalitetu.

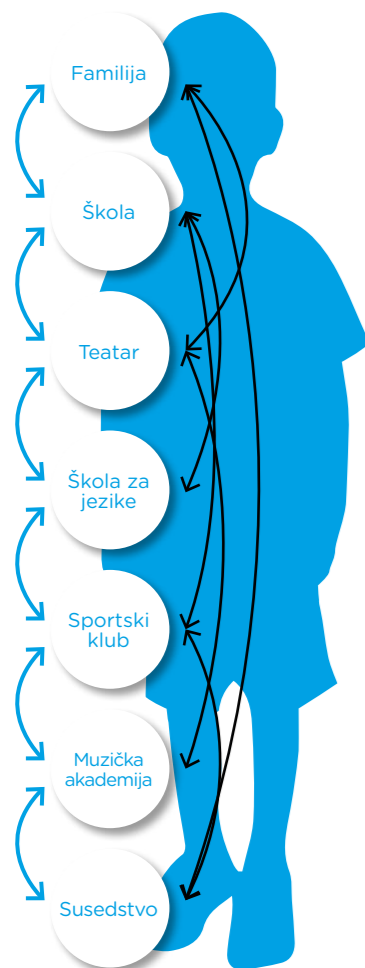
U predškolskom uzrastu dete postiže stepen kognitivnog razvoja i to mu omogućava da analizira situacije, pravi poređenja, reaguje na događaje koji ga okružuju, i snažnije pokazuje svoje stavove. Odrasli treba da razumeju ovo i pravilno se ponašaju sa detetom. Ovo, u prvom redu, podrazumeva podršku deteta i izbegavanje situacija koje mogu zbuniti dete. Takav kognitivni razvoj kod deteta ukazuje na to da je dete spremno za novu fazu osnovnog obrazovanja. Školsko okruženje je okruženje koje se razlikuje od porodičnog okruženja i ono predstavlja jednu novu zanimljivost za dete. Nova iskustva iz školskog života dopunjuju sliku sveta kod deteta i pomažu detetu u daljem

razvoju. Ovde je još jednom važan značaj školske saradnje sa roditeljima. Roditelji bi trebali biti deo škole, pomažući školi kroz informacije o deci, pomažući u upravljanju svakodnevnim situacijama i događajima u školi. U isto vreme roditelji doprinose najboljoj adaptaciji deteta u školi. Za dete je vrlo važno shvatiti da njegov/njen život nije pretrpeo bilo kakav poremećaj, da su roditelji prisutni u njihovom školskom životu. U tome vrlo bitnu ulogu ima i škola koja treba da obezbedi mogućnosti za angažovanje roditelja u školskim aktivnostima.

Da biste dobili dodatne informacije o saradnji između vaše porodice i obrazovnih ustanova, možete se konsultovati sa vodičem koji je dostupan na ovom linku:

<https://albania.savethechildren.net/sites/albania.savethechildren.net/files/library/manual%20per%20prinderit%20%28%29.pdf>

Treba imati na umu da se okruženje deteta ne završava sa porodicom i školom. Dete može biti deo sportskog kluba, muzičke škole, kursa stranih jezika, amaterskog pozorišta i tako dalje. Sve ove lokacije služe da se steknu posebne veštine i unaprede lični talenti deteta. Ali, ovo treba koristiti i za opšte obrazovanje deteta, zasnovano na pravima deteta. U stvari, ove aktivnosti predstavljaju ostvarivanje prava deteta, jer se pravo na igru, zabavu i učešće u kulturnim i umetničkim aktivnostima ostvaruje kroz sport, muziku, pozorište itd. Pitanje ovde leži oko podizanja svesti i obrazovanja deteta. Pozicija

sportskog trenera, instruktora muzike, vođe teatra ili nastavnika stranog jezika treba da odražava pozitivne vrednosti kod deteta. Taj stav premašuje prvobitnu svrhu pružanja deteta posebnim veštinama. Ovo je, u krajnjem slučaju, u skladu sa savremenom definicijom obrazovanja.

Sa slike možemo lako zaključiti da, osim postojanja brojnih „igrača“ kada je u pitanju okruženje u obrazovanju o dečjim pravima, interakcija ovih „igrača“ je neophodna. Među njima treba da postoji razmena informacija, zajedničko savetovanje, zajedničke akcije i drugi oblici interakcije koji doprinose stvaranju novog, savesnog građanina.

3.4 Zaštita i promovisanje prava deteta kao deo prijateljskog okruženja za decu

Osim obrazovanja, neophodne su brojne mere za promovisanje i zaštitu prava dece. Za osiguranje ovih mera u oblastima zdravstva, socijalne zaštite, sigurnosti, pravde za decu, slobodno vreme i rekreacije, itd, pre svega su odgovorne institucije, na lokalnom i centralnom nivou.

Rad ovih institucija dopunjen je radom neformalnih i formalnih grupa civilnog društva, kao i drugih kombinovanih mehanizama koji se formiraju i deluju u funkciji pružanja ovakvog okruženja u kome se prava deteta zaštićuju i promovišu.

Da bismo ilustrovali koliko je institucija, agencija, organizacija i grupa uključenih u ovu sveobuhvatnu inicijativu o dečjim pravima, prikazali smo grafikon ispod. Naravno, na ovom grafikonu se mogu dodati druge stranke.

Neki mehanizmi za zaštitu i promociju dečjih prava predstavljeni su ispod zajedno sa opisom njihovog rada. Treba napomenuti da su neki mehanizmi povezani sa institucijama na centralnom nivou (resorna ministarstva), ali se

aktivnosti razvijaju lokalno, iako su hijerarhijski povezani sa centralnim nivoom upravljanja, u praksi su u velikoj meri povezani sa opštinama kao nivo lokalne samouprave.

Centar za socijalni rad (CSR) – Funkcioniše u oblasti socijalne zaštite. Upravlja šemom socijalne pomoći i pruža usluge deci kojima je potrebna zaštita, razvoj i rehabilitacija (napuštena deca, deca siročad, zlostavljana deca, zanemarena deca, deca sa smetnjama u razvoju, deca čiji su roditelji sprečeni da vrše roditeljska prava, deca razvedenih ili rastavljenih roditelja). Ostali radni delovi centra za socijalni rad su: imenovanje rukovodioca predmeta; profesionalna procena potreba deteta; razvijanje porodičnog savetovanja; psihosocijalno savetovanje za dete i porodicu; briga za pružanje medicinskih i obrazovnih usluga itd. U oblicima dečije zaštite u nadležnosti CSR-a su: starateljstvo, porodično sklonište, stambeno naselje, socijalna pomoć po potrebi, spajanje porodice, usvajanje.

Tužilaštvo i sudovi – Sprovode dužnosti u oblasti pravosuđa. Što se tiče dece, ovi mehanizmi pružaju posebnu zaštitu deci. Konkretnije, Odeljenje za maloletnike Osnovnog tužilaštva procesuiru i goni krivična dela maloletnika (uzrasta od 14-18 godina), dok odeljenje za maloletnike Osnovnog suda donosi presude o maloletničkoj delinkvenciji.

Oba ova tela preduzimaju posebne zaštitne mere protiv dece uzimajući u obzir dobrobit maloletnika; da je svaka mera ili kazna protiv počinitelja ove starosne grupe srazmerna okolnostima počinitelja i krivičnog dela i da se prava maloletnika na privatnost poštuju u svim fazama kako bi se izbegla bilo kakva šteta od nepotrebnog publiciteta. Takođe, preduzimaju posebne mere za zaštitu dostojanstva i prava maloljetnika u kontaktu sa zakonom.

Kosovska policija – Osigurava pomoć i pomaže delikventnoj deci, žrtavama i osumnjičenima. Bavi se prevencijom i podizanjem svesti, zaštiti, hitnoj pomoći žrtavama, upućivanju žrtava (u tužilaštvu, centru za socijalni rad, bolnici, sudu, advokatu žrtava). Policija takođe saraduje sa drugim stranama radi sprečavanja slučajeva kršenja prava deteta, kao što su zlostavljanje dece preko trgovine ljudima, dečiji rad, zlostavljanje dece itd.

Kosovska probaciona služba – bavi se izvršenjem kazni i alternativnih mera, nadzorom, preseljenjem, reintegracijom i rehabilitacijom maloletnika koji su prekršili zakon. Postoji praksa sporazuma o saradnji sa opštinama za obavljanje slobodnog rada, mere diversiteta (8 vrsta mera) i stručnom obukom dece u sukobu sa zakonom.

Advokat za žrtve – pruža podršku i pomoć žrtvama kriminala oko pitanja pristupa pravdi. Deluje kao ovlašćeni predstavnik, koji ima ovlašćenje da obavesti oštećenog o njegovim/njenim pravima i zastupanjem interesa žrtava u postupku pred tužilaštvom i sudovima. Žrtvu upućuje na druge pružaoce usluga. On/ona postupaju u ime žrtve kada je neophodno i prikladno da zaustave kršenje prava žrtve i da traže postupke za garantovanje njihove zaštite.

Javni advokat – Je nezavisna institucija kojom upravljaju principi nepristrasnosti, nezavisnosti, primati ljudskih prava, poverljivosti i profesionalizma. Obim institucije Javnog advokata koji se odnosi na zaštitu, praćenje i unapređenje osnovnih prava i sloboda fizičkih i pravnih lica iz nezakonitih radnji ili propusta da deluju i nepravilnim radom državnih organa, ustanova i drugih lica ili organa koji vrše javna ovlašćenja u Republici Kosovo. U specifičnom kontekstu dece, javni advokat je pozvan da sastavi i usvoji posebne procedure za primanje i rešavanje žalbi od dece, i stvaranje specijalizovanog tima za prava deteta i stalni program za decu da postanu svesni svojih prava i uloge Institucije Javnog advokata u njihovoj odbrani.

Koordinacioni mehanizam protiv nasilja u porodici - Obezbeđuje neposredan i sveobuhvatan odgovor na nasilje u porodici. Omogućava efikasnu koordinaciju institucionalnog odgovora na rešavanje slučajeva nasilja i doprinosi kreiranju proaktivnih politika protiv nasilja u porodici. Radi na unapređenju / izgradnji sistema prikupljanja i razmene podataka među članovima grupe.

Zaštitne mreže protiv nasilja u školama - Sproode aktivnosti podizanja svesti na opštinskom nivou i škola do Protokola za prevenciju i upućivanje nasilja u školama, osnivanje klubova vršnjaka na nivou škola za prevenciju i odgovor na nasilje u školi i oko priznanja incidence modula nasilja u školama u okviru Sistema za upravljanje informacijama o obrazovanju (SMIA).

Timovi za sprečavanje i reagovanje prema napuštanje i ne registrovanje u obaveznom obrazovanju (PRTAN) - timovi koji su uspostavljeni na nivou škole i na opštinskom nivou, na osnovu administrativnog uputstva Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije br. 19/2012. Njihova uloga je sažeta u prevenciji i reagovanju na učenike koji napuštaju obavezno obrazovanje, a bave se i slučajevima ne registracije.

Lokalni omladinski saveti za delovanje - Predstavljaju omladinske organizacije u opštini koje deluju pred lokalnim institucijama. Bave se pitanjima mladih opštine pred opštinskim institucijama i drugim javnim i privatnim osobama. Zajedno sa lokalnim savetima, Centralni omladinski savet za delovanje funkcioniše tako što okuplja sve aktivne lokalne savete i raspravljaju o pitanjima vezanim za mlade ljude.

Za rad ovih timova možete konsultovati priručnike za ove timove koji se nalaze na linkovima ispod:

https://masht.rks-gov.net/uploads/2015/12/doracak-per-ekipet-shkollore-per-parandalim_1.pdf i

http://masht.rks-gov.net/uploads/2015/12/doracak-per-ekipet-komunale-per-parandalim_1.pdf

Lokalni omladinski saveti za delovanje pružaju mišljenja i savete opštinskim telima i institucijama o aktivnostima koje trebaju preduzeti u vezi sa mladima u opštini, prezentiraju stavove o pravnim dokumentima i drugim dokumentima koji se tiču omladinskih pitanja u opštini, zagovaranjem, lobiranjem, zastupanjem, koordinisanjem rada civilnog društva u opštini, ali i savetovanjem, obukom, izradom ili predlaganjem politika, itd.

Opštinske dečije skupštine - su dečije organizacije, koje čine deca iz različitih opštinskih škola. Skupštine služe kao mesta za ostvarivanje demokratije i mesta na kojima deca promovišu i štite prava dece. U sklopu skupštine, deca takođe imaju sposobnost da vešto služe kao advokati za prava deteta, kao agenti promena u svojoj zajednici. U okviru svog funkcionisanja, oni izrađuju akcione planove i implementiraju ih u zajednici.

3.5 Opština prijateljski orijentisana prema deci

Inicijativa „Prijateljski gradovi prema deci“ je razvijena pre nekoliko decenija pod rukovodstvom UNICEF-a i dokazana je u mnogim gradovima širom sveta od devedesetih. Ovaj proces pomaže pravima deteta i promoviše Konvenciju o pravima deteta na lokalnom nivou.

Koncept stvaranja prijateljskih gradova prema deci se oslanja na identifikaciju koraka za izgradnju sistema lokalne samouprave koja se obavezuje da će ispuniti prava dece. Konkretnije, ovo je proces implementacije UN Konvencije o pravima deteta na lokalnom nivou vlasti, na nivou gde to ima najveći uticaj na život dece.

Ali šta podrazumevamo pod prijateljskim gradovima prema deci? Okvir delovanja za izgradnju takvih prijateljskih gradova za decu¹ kojima se grad kvalifikuje ako garantuje svakom novom detetu:

- ❑ utiču na odluke u sopstvenom gradu
- ❑ izražavaju svoje stavove o gradu kakvog žele
- ❑ učestvuju u životu porodice, zajednice i društva
- ❑ dobijanje osnovnih usluga kao što su zdravstvena zaštita, obrazovanje i stanovanje
- ❑ upotreba čiste vode i pristup pravilnoj higijeni
- ❑ da budu zaštićeni od eksploatacije, nasilja i zlostavljanja
- ❑ slobodno se kreću kroz gradske ulice
- ❑ upoznaju prijatelje i igraju se
- ❑ imaju zelene površine za biljke i životinje
- ❑ žive u čistom okruženju
- ❑ učestvuju u kulturnim i društvenim događajima
- ❑ budu ravnopravni građanin vašeg grada sa pristupom bilo kojoj službi, bez obzira na etničko poreklo, veru, prihod, rod ili sposobnost.

Đakovica je prva opština na Kosovu koja je kroz projekat finansiran od strane UNICEF-a izradila strategiju i akcioni plan za opštinu koja je prijateljski orijentisana prema deci 2017-2021. Sva ova preduzeća su napravljena počevši od koncepta prijateljskih dečijih gradova i na osnovu lokalnog konteksta.

1 <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/cfc-framework-eng.pdf>

3.6 Škola prijateljski orijentisana prema deci

Školovanje je zajedničko iskustvo za većinu dece širom sveta i najčešći instrument kroz koji društva pripremaju mlade ljude za budućnost. Stoga je veoma važno da škole pruže pogodno okruženje za decu gde će ona razvijati znanje, veštine i stavove kao odgovorni građani. Ovo se može učiniti samo ukoliko škole pružaju dobre mogućnosti učenja, zdravog fizičkog prostora, podršku nastavnika i drugog osoblja, a pre svega aktivno učešće samih učenika.

UNICEF je razvio okvir za škole prijateljski orijentisane prema deci, koje su okarakterisane kao inkluzivne, zdrave i zaštitne za svu decu, a uključuju iporodice i zajednicu - i samu decu. Unutar ovog okvira:

- ❑ škola je važno lično i društveno okruženje u životu učenika;
- ❑ nastavnici su najvažniji faktor u stvaranju efikasnih i inkluzivnih časova;
- ❑ deca uče prirodno, ali ovaj kapacitet učenja može se oštetiti, a ponekad i uništiti. Škola prijateljski orijentisana prema deci prepoznaje, podstiče i podržava sve veće kapacitete dece kao učenika kroz pružanje školske kulture, ponašanja nastavnika i nastavnih sadržaja koji su orijentirani na učenje i učenike;
- ❑ sposobnost škole da bude i da se naziva kao dečji prijatelj je direktno vezana za podršku, učešće i saradnju koju prima od porodica;
- ❑ škola prijateljski orijentisana prema deci ima za cilj razvijanje okruženja za učenje u kojem su deca motivisana i sposobna da uče. Zaposleni su prijateljski orijentisani i brinu o deci i prate sve njihove zdravstvene i sigurnosne potrebe.

Takve škole, zasnovane na pravima i prijateljski orijentisane prema deci, ne bi trebalo samo da pomognu deci da ostvare svoje pravo na osnovno kvalitetno obrazovanje. Takođe moraju realizovati mnoge stvari: da pomognu deci da nauče kako se suočiti sa savremenim izazovima; poboljšati zdravlje i dobrobit dece; da im garantuju sigurne prostore za učenje, bez pretnje nasiljem i zlostavljanjem; da povećaju moral i motivaciju nastavnika; i mobilišu podršku zajednice za obrazovanje.

Iznad svega, škola prijateljski orijentisana prema deci treba da odražava kvalitetno okruženje koje karakterišu neki bitni aspekti. Ona bi trebalo da bude:

- inkluzivna za decu
- efikasna u učenju
- zdrava i zaštitna za decu
- rodno osetljiva kao i za druge socijalne aspekte
- uključeni u decu, porodice i zajednicu

Kontrolnu listu za školu koja je orijentisana na prava i prijateljska prema deci možete naći na stranici 78

4. Osnaživanje dece kroz učešće

4.1 Koncept učešća

Učešće dece je jedan od osnovnih principa Konvencije o pravima deteta, u kojem se navodi da deca i mladi imaju pravo slobodno izražavati svoja mišljenja i da postoji obaveza da se slušaju stavovi dece i da se olakša proces njihovog učešća u svim procesima koji imaju uticaja u porodici, školi, lokalnoj zajednici, javnim službama, vladinim politikama i administrativnim i sudskim procedurama. U praksi, učešće podrazumeva slušanje dece od strane odraslih. Obuhvata njihovu slobodu da izraze svoja mišljenja i uzmu u obzir te stavove u pitanjima koja utiču na njih. Uključivanje dece u dijalog i socijalnu razmenu omogućuje im da nauče konstruktivne načine da utiču na okolni svet.

Učešće dece mora biti istinito i značajno. Ono treba da proizilazi od strane same dece i omladine, na način koji ih vodi u potragu za vizijama, snovima, nadama i odgovorima na njihove probleme. Iznad svega, istinito i značajno učešće dece zahteva promenu u načinu razmišljanja, stavova i ponašanja odraslih. Izuzetan pristup treba da postane inkluzivan pristup deci i njihovim kapacitetima.

Promovisanje smislenog i kvalitetnog učešća dece i mladih je od suštinskog značaja da se uverite u njihov rast i razvoj. Deca su dokazala da kada ona budu uključena, oni mogu napraviti razliku u svetu oko njih. Oni poseduju ideje, iskustva i saznanja koji obogaćuju značenja odraslih i doprinose aktivnostima odraslih. Ako svako od nas odražava tokom nekog vremenskog perioda, videćemo koliko takvih primera dece nalazimo u našem susedstvu.

“Ništa za decu, bez dece. Dakle, sve za decu, sa decom”.

Anekdota:

Jednom davno kada su ljudi živeli u siromašnijim uslovima, jedna majka je živela sa desetogodišnjim sinom u malom domu. Njihov prvi sused je bio čovek kojeg su svi smatrali mudrim i sa kojim su se savetovali o različitim problemima.

Jedne noći majka je htela da zapali vatru, ali nije imala upaljač. Tako je rekla dečaku da ode kod suseda i da mu potraži upaljač. Kada je dečak otišao i pitao suseda za upaljač, on mu je sa žaljenjem rekao da trenutno nema nijedan. Zatim je rekao dečaku: „Imam nekoliko žarova sa vatre koje možete koristiti da zapalite vatru, ali nemam u čemu da ih stavim kako bi ih odneo kući.“ Onda je dečak rekao: „Možete mi staviti gomilu pepela na dlanove i staviti žar iznad njega.“ Čovek je to učinio. Dok je dečak otišao, sused se osmehnuo na osmišljeno rešenje koje je ponudio dečak.

“Deca su nesumnjivo najviše fotografisani i najmanje saslušani članovi društva”.

(Roger Hart)

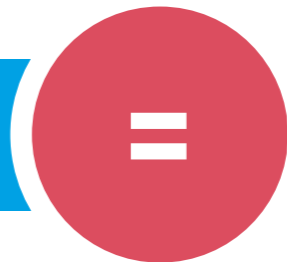
Učešće dece u donošenju odluka o pitanjima koja utiču na njih je fundamentalna vrednost kako je opisano u članu 12 iz Konvencije. Međutim, ona ne ostaje usamljena u ovom članku, već se odnosi na sadržaj mnogih drugih članaka u Konvenciji. Dakle, ona je povezana s pravom na pribavljanje informacija opisanih u članu 13, što je preduslov za uključivanje u značajno učešće. Član 15, međutim, ukazuje na to da deca imaju pravo da se pridruže organizacijama i udruženjima i mirno okupljaju. Ovo pravo je takođe značajno za omogućavanje aktivnog građanskog učešća u donošenju odluka. S druge strane, učešće je način ostvarivanja čitavog broja drugih prava. Tako, prilikom usvajanja deteta, mora se uzeti u obzir i pristanak deteta, u okviru sposobnosti deteta da izrazi svoj interes (član 21). Na isti način, mišljenje deteta treba uzeti u slučaju odvajanja od roditelja ili promene imena. Pravo na zdravlje može se postići samo ako deca imaju pristup informacijama i podržavaju ih da koriste osnovna znanja o svom zdravlju i ishrani (član 24). Na polju obrazovanja, učešće dece ima posebnu dimenziju, jer pravo na obrazovanje

znači ostvarivanje državljanstva. Za ostvarivanje građanstva u svim svojim sadržajima, decu ne treba smatrati pasivnim primaocima znanja već aktivnim učesnicima u procesu učenja (član 28).

Ne postoji minimalni uzrast kada deca mogu slobodno da izraze svoja mišljenja. Konvencija prepoznaje da deca mogu formirati stavove od ranog uzrasta i odnose se na razvojni kapacitet dece. Razumljivo, izražavanje pogleda i učešće u donošenju odluka povećanje vrednosti i značaja kako deca rastu i razvijaju, postižu zrelost i iskustvo, postaju nezavisniji i savesniji.

Razvojni kapacitet deteta predstavlja samo jednu stranu jednačine. Druga uključuje kapacitet za razvoj odraslih i spremnost da slušaju i uče od dece, razumeju i razmatraju stavove dece, da pregledaju svoje stavove i mišljenja, te da pružaju rešenja koja se odnose na stavove dece.

Razvojni kapacitet dece da izraze svoje mišljenje

Kapacitet i spremnost odraslih da uzmu u obzir stavove dece

Kako za odrasle tako i a decu, učešće je izazovni proces učenja i ne može se smanjiti u samo formalni proces. Ispunjavanje prava dece na učešće podrazumeva pripremu i mobilizaciju odraslih koji žive i rade sa decom, tako da su

spremni dati deci priliku da slobodno i progresivno učestvuju u društvu i steknu demokratske sposobnosti. Roditelji i drugi članovi porodice jasno su uključeni u ovu grupu, kao i nastavni kadar, ali i drugi u društvima koja ostvaruju interakciju sa decom.

4.2 Učešće dece u školi

Učešće u školi znači dati deci priliku da izraze svoje stavove o svom obrazovanju tako da se čuju i učestvuju što je više moguće u školskom životu. To znači ceniti njihove stavove i ideje i dati im kontrolu u školskim iskustvima. Kada deca imaju pravo da se izraze oko svog obrazovanja, ne samo da ostvaruju svoja prava već i:

- postižu više;
- poboljšaju samopouzdanje;
- ponašaju se bolje sa vršnjacima i njihovim učiteljima i nastavnicima;
- doprineti boljem školskom okruženju sa boljom disciplinom i kulturom, gde je proces učenja zajednička odgovornost.

Škola predstavlja jedan mikrokozmos, gde školsko rukovodstvo, nastavnici, učenici, roditelji i šira zajednica kontinuirano ostvaruju interakciju. Dakle, škola je idealno mesto za ostvarivanje demokratije. Sa druge strane, demokratija se ne može ostvariti ako nema aktivnog uključivanja učenika u školski život, ako ne učestvuju u odlučivanju o nastavnom procesu i načinu na koji se škola vodi.

Deca provode dobar deo svog vremena u školi, pa je veoma važno koristiti ovaj put da se steknu znanja, veštine, vrednosti i stavove demokratskog građanstva. Škola bi trebalo da pruži priliku deci da budu dobro informisana, da budu uključena, da izraze svoja mišljenja i ideje, da argumentuju i utiču na donošenje odluka u školi.

4.3 Organizacije učenika

Organizovanje dece kroz organizacije učenika predstavlja dobar način da se uči o demokratiji, kako bi im se dala mogućnost da biraju i budu izabrani, da budu odgovorni za uticaj akcija na sebe i okolinu, da efikasno rešavaju pitanja koja se tiču školske zajednice itd. Sloboda udruživanja u organizacijama i mirnog okupljanja je pravo dece koje je osigurano Konvencijom. Školski saveti učenika u školama predstavljaju dobru inicijativu za podučavanje dece da iskoriste ovo pravo. Zakon o preduniverzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo predviđa osnivanje i funkcionisanje saveta učenika u svakoj višoj srednjoj i nižim srednjim školama. Saveti učenika sastoje se od najmanje jednog predstavnika učenika iz svakog odeljenja, koji su obično deo rukovodstva odeljenja. Tu je precizirano da je uloga saveta učenika da radi na unapređenju životne sredine za učenje, uslova rada i interesa koji se odnose na zdravlje, bezbednost i dobrobit učenika i zastupnje u Upravnom savetu. Dakle, predstavnik saveta učenika je deo Školskog saveta, što je najviše telo za donošenje odluka u školi.

Lično iskustvo:

Moj sin je bio u šestom razredu, kada je jednog dana došao kući i rekao mi da je izabran za predsednika odeljenja. Pitao sam ga kako je izabran i on mi je rekao da je bio predložen od strane jednog učenika u odeljenju, zajedno sa nekoliko drugih kandidata, pa je tada organizovano otvorenu glasanje i da su učenici bili u sporu oko dva učenika za koje se činilo da su dobili većinu glasova. Zatim je razredna učiteljica donela odluku, da pošto učenici nisu bili u stanju da imenuju svog predsednika, ona je mog sina imenovala za predsednika. Na moje pitanje da li je učiteljica prethodno razgovarala sa nama oko izbornih procedura, on je rekao „ne“. Na pitanje o tome kakve su njegove dužnosti kao predsednika, rekao mi je da će morati nadgledati situaciju u učionici i ako neko napravio grešku, zabeleži njegovo/njeno ime i prijavi ga razrednoj starešini. Veoma sam se razočarala kada sam došla do zaključka da škole od učenika stvaraju špijune, a ne stvaraju lidere. Našla sam malo snage da pokušam da ubedim svog sina da su njegove stvarne dužnosti da nastoji da održe zajednicu u dobrim odnosima, da interveniše u izbegavanju ili transformaciji sukoba koji bi mogli da se dogode, pomažući sebi i drugim učenicima u teškoćama u učenju, da se bave pitanjima koja su od značaja za učenike koje treba predstaviti učiteljima i upravi škole, itd. Rekao sam mu da treba da zastupa razrednu zajednicu a ne da je nadgleda.

Nažalost, praksa u našim školama pokazuje da se u većini slučajeva formalno uspostavlja savet učenika i drugih dečijih organizacija i kroz postupke koji uopšte nisu demokratski, već često ih nametnu nastavnici i menadžment škole. Ovakvi saveti učenika umesto adekvatnog zastupanja interesa učenika više su u funkciji kontrole učenika od strane nastavnika i menadžmenta škole. Umesto da neguju demokratsku zastupljenost, oni rade na stvaranju razdvajanja i potencijala za sukob između učenika. To su tipični slučajevi gde, umesto da imaju stvarno i značajno učešće, postoji fiktivno učešće, stigmatizacija i manipulacija dece. Ove prakse treba da se promene, a nastavnici i roditelji imaju važnu ulogu u tom pogledu.

Priručnik za školske komisije za obrazovanje o ljudskim pravima, pripremljen u okviru projekta koji se fokusira na osnaživanje dece za zaštitu i promovisanje njihovih prava, pruža neke praktične ideje o tome kako organizovati, raditi i angažovati na aktivnostima koje mogu, razvijati decu unutar takvih učeničkih struktura. Priručnik se može preuzeti na:

<http://www.kec-ks.org/wp-content/uploads/2016/05/Shqip-2.pdf>.

4.4 Uključivanje roditelja u školu kao podsticaj za učešće dece

Sada smo već uvereni da je uključivanje roditelja u obrazovanje dece posebno važno. Kada se roditelji angažuju u obrazovanju svoje dece, deca će verovatno postati uspešnija u nastavi, imati bolje ponašanje, imati više pozitivnih stavova prema školi i postati uspešnija u životu. Uostalom, učešće roditelja u školskim aktivnostima promoviše interesovanje i stimuliše aktivno učešće učenika u pitanjima vezanim za školski život. To je zato što deca osjećaju atmosferu otvorene škole svima.

Neki načini kako treba uključivati roditelje u školu:

- Učestvujte na sastanku na početku godine - Upoznajte nastavnike i drugo školsko osoblje. Saslušajte njihove planove, shvatite šta žele postići sa svojim učenicima i zašto su izabrali ove ciljeve.
- Saznajte šta škola nudi - pročitajte informacije koje škola šalje kući. Razgovarajte sa drugim roditeljima kako biste razumeli šta škola nudi. Možda postoji muzički program, vannastavna aktivnost, sportski tim, program podučavanja ili druga podrška koju bi vaše dete volelo. Pratite događaje tokom čitave školske godine.

- Učestvujte na školskim skupovima - Idite na sportske događaje ili koncerte, predstave učenika, dobrotvorne večeri, itd.
- Učestvujte na roditeljskim sastancima - Sastanci roditeljskog saveta vam pružaju dobre mogućnosti razgovora sa drugim roditeljima i zajedničkim radom kako biste poboljšali školovanje, kao i artikulirali nadu i zabrinutost u vezi sa vašim detetom i školom. Učestvujte ili čak pomažite u organizovanju sastanka vaših roditelja sa nastavnicima. Diskutujte otvoreno, tražite informacije, dajte ideje i sugestije.
- Dobrovoljno doprinosite u školi vašeg deteta - Ako vaš dnevni raspored dozvoljava, potražite načine za pomoć školi vašeg deteta. Često biste možda želeli da dobrovoljno pomognete u različitim aspektima, kao što su: prisustvovanje roditelja u školskoj komisiji; pomoć u učionici, školskoj biblioteci ili školskom štandu; pripremiti hranu za bilo koji školski događaj, pružiti tutorstvo učenicima u različitim oblastima učenja, kao što su matematika, čitanje, informacione tehnologije itd. Ako vaš drugi posao ili obaveze ne dozvoljavaju volontiranje u školi, potražite načine da doprinesete od kuće. Na primer, možete pomoći u prevođenju ili izmeni školskog informativnog pisma.

Lično iskustvo:

Na roditeljskom sastanku zajedno sa razrednim starešinom, ona nam je pored drugih informacija o nastavnim aktivnostima, rekla da će svakog meseca birati jednog istaknutog učenika. Dalje, ona je navela da su ovog meseca imali problema da odaberu učenika kojem bi dali ovu zahvalnicu jer je bilo preko 10 učenika koji su postigli maksimalne rezultate učenja. Ja sam uzela reč i pitala da li je uspeh učenika u lekcijama jedini kriterijum da jedan učenik bude prepoznat kao najbolji. Ona je, opravdano, rekla da su tako to činili do sada. Zatim sam pitala: „Zar ne bi trebalo da se najboljim učeničkom u odeljenju proglasi neko ko pomogne nekome na ulici, ili uradi neko drugo dobro delo? Ili, zar ne bi ova zahvalnost treba da bude dodeljena Gjinu kao učeniku koji je pripremio veb stranicu škole?“ Interesovala sam se i oko toga ko odlučuje za proglašenje najboljeg učenika tog meseca. Nastavnik je ukazao da su nastavnici oni koji biraju. I na to sam imao reakciju, rekavši da je ovo dobra prilika za učenike da dobiju vlasništvo nad procesom, dakle, da oni treba da predlažu i izabiraju izvanredne učenike.

4.5 Učešće dece u saradnji porodica – škola

Pošto deca provode najveći deo svog vremena u porodici ili školi, nije važno samo kako ove institucije vide učešće, ali i koliko se oni koordiniraju u promovisanju učešća dece. Nije dovoljno da deca pohađaju samo u savetima učenika ili u projektima u školi ili razredu. Značajno učešće dece podrazumeva da je školski život u potpunosti opisan u principima učešća. Učešće dece i kooperativna akcija treba da se odražavaju u svakodnevnom životu u školi, modelima komunikacije u školi i odnosima roditelja-nastavnika-učenika. Stoga je veoma važno uključiti decu u saradnji na vezi porodica – škola. Kvalitet saradnje porodica-škola i okolnosti u kojima se razvija određuje da li se prava učešća poštuju ili odbijaju. Glavni kriterijum kvaliteta ove saradnje je upravo stepen aktivnog učešća dece u ovoj saradnji. Osnovni princip saradnje porodica-

škola je dobrobit deteta, pa detetu treba dati aktivnu ulogu u situacijama neposredne saradnje između porodice i škole, u svetlu članka 12 iz Konvencije, koja naglašava pravo dece da slobodno izražavaju svoje stavove o pitanjima koja se tiču njih. Stoga bi trebalo uspostaviti praksu učešća dece, kako bi demonstrirali aktivno učešće dece u saradnji porodica-škola, gde ne samo izražavaju svoja mišljenja, već i argumentuju svoje stavove, predlažu rešenja i čak organizuju sastanke porodica-škola. Takve prakse ne samo da štite najbolje interese dece, već i podržavaju prošireno donošenje odluka, jer deca imaju jedinstveno znanje o sebi, za koje odrasli možda i nisu svesni.

5. Ideja za delovanje

Prve godine života su ključne za razvoj dece, a odlučujuću ulogu u ovom procesu u početku igra porodica, a kasnije i nastavni kadar i drugo osoblje u školi, kao i druge odrasle osobe koje su deo detetovog života. Zbog toga je važno da kao roditelji i nastavnici nudimo mnoge mogućnosti da razvijemo njihova znanja o pravima i odgovornostima prema deci i da im pomognemo da ova prava i odgovornosti postanu nerazdvojni deo njihovog života. MacNaughton i ostali (2003)² tvrde da deca od ranog uzrasta imaju sposobnost i želju da izraze svoje mišljenje o stvarima koje ih pogađaju. Autori takođe naglašavaju da decu treba podsticati i podržavati kako bi razvili znanje i veštine koje im služe kao građanima i aktivnim učesnicima u procesima donošenja odluka.

U cilju razvijanja znanja, veština i stavova dece u pogledu njihovih prava i odgovornosti, kao roditelji i nastavnici, moramo stvoriti odgovarajuće uslove koji ohrabruju decu da razmišljaju o ovim temama i njihovom značaju. S druge strane, takođe je važno da roditelji i drugih odrasli koji igraju ulogu u podizanju dece i nastavnika su upoznati sa konceptima koji proizilaze iz Konvencije o pravima deteta i deluju na osnovu ovih prava.

Stoga vam na sledećim stranama predstavljamo neke praktične aktivnosti koje roditelji i nastavnici mogu organizirati kako bi razvili znanje, veštine i stavove deteta u skladu sa njihovim pravima i odgovornostima.

² MacNaughton, G., Smith, K. and Laërence, H. (2003) ACT Children's Strategy - Consulting with Children Birth to Eight Years of Age. Hearing Young Children's Voices. Children's Services Branch, ACT Department of Education, Youth and Family Services.

Vizualizacija dečijih prava

Ova aktivnost se može realizovati u ranim fazama kada počnete da se bavite dečijim pravima sa učenicima ili decom. Cilj aktivnosti je predstavljanje dečijih prava i podsticanje učenika da više razmišljaju o svojim pravima.

Kombinirajte nekoliko slika koje ilustruju prava dece. Ove fotografije mogu se naći na mreži, časopisima ili po drugim izvorima. Zatim napišite neke rečenice koje predstavljaju prava deteta po Konvenciji. Dobro je da tekst Konvencije bude prilagođen nivou učenika / dece kako bi bio što jasniji za njih.

Pitajte decu da povežu fotografije sa rečenicama, a zatim raspravljaju o njima.

Varijacija:

Sa mlađim uzrastom, da biste završili aktivnost, možete zatražiti od dece da odaberu jedno od prava i prezentiraju ga kroz ilustraciju.

Sa starijim uzrastima, zamolite decu da izaberu jednu od rečenica i obeleže neke konkretne korake koje mogu preduzeti da bi se to pravo unapredilo i promovisalo.

U oba slučaja, aktivnost se završava sa kratkim razmišljanjem dajući deci / učenicima vreme da prezentiraju svoj rad i daju komentare po potrebi.

Ovu aktivnost mogu koristiti roditelji i nastavnici. U drugom slučaju možete realizovati ovu aktivnost u vidu grupnog rada.

Tajna kutija

Tajna kutija može postati deo učionice koja će dobiti dobre primere poštovanja prava i odgovornosti. Kroz ovu aktivnost ohrabrujete učenike da razmišljaju o svojim pravima posmatrajući svoje ponašanje i druge ljude oko sebe i pružajući im priliku da razmisle o tome kako se ponašamo.

U početku organizujte diskusiju i zajedno sa učenicima razgovarajte o različitim vrednostima kao što su poštovanje, tolerancija, pomoć, solidarnost, raznolikost i slične teme. Ako učenici nemaju znanja o ovim konceptima, onda predstavite svoje značenje i potom ohrabrujete učenike da odražavaju i navedu konkretne slučajeve kada su pokazali poštovanje ovih vrednosti ili kada su promovisali te vrednosti. Da biste predstavili nove koncepte možete koristiti različite datoteke, igru sa asocijacijama ili bilo koju drugu aktivnost.

Zatim recite učenicima o Tajnoj kutiji i njenoj nameni. Možete čak i sa učenicima urediti stvaranje i dekoraciju palice ponovnom upotrebom različitih materijala.

Podstičite učenike da u određenom trenutku posmatraju sebe i druge i obeležavaju lične slučajeve kada poštuju svoja prava i odgovornosti ili slučajeve koji svedoče o drugima. Svaki put kada učenici primećuju pozitivan primer za sebe ili druge, odmah treba označiti primer, a zatim ga staviti u kutiju.

Posle nekog vremena (na primer, nakon mesec dana), deca otvaraju kutiju, pročitaju primere i diskutuju o njima. Takođe možete ohrabriti učenike da ilustruju ove primere kroz crteže ili druge oblike izražavanja i kreiraju galeriju za vaš razred.

Tajnu kutiju mogu praktikovati i koristiti ga roditelji kao i svi članovi porodice, kao i drugi posetioci.

Veb stranica <http://www.aces.or.at/methods> nudi niz aktivnosti koje se mogu organizovati sa učenicima koji se bave različitim temama kao što su solidarnost, raznolikost, interkulturalni dijalog i slično. Sarađujte sa nastavnicima engleskog jezika kako biste bolje pristupili ovim materijalima i organizovali aktivnosti za svoje učenike zajedno.

Učenik o učeniku

Često se kaže da je najbolji način da naučite nešto učenjem od drugih. Uspostaviti školske mehanizme koji podstiču starije učenike da uvode dečja prava mlađim učenicima i vode ih u njihovoj praksi.

Sarađujte sa učenicima kako biste kreirali plan rada i diskutovali kako ćete obavljati svoje aktivnosti u zavisnosti od nivoa učenika sa kojima ćete raditi (na primer, niži razredi mogu koristiti različite igre, crtanje ili stvaranje priča, dok sa starijim učenicima možete pripremati prezentacije, brošure ili koristiti druge tehnike).

Na kraju aktivnosti, zatražite od učenika da pripreme prezentacije u kojima opisuju rad koji su uradili, stvari koje su naučili i kako se osećaju. Ove prezentacije se mogu uraditi za drugove ili prijatelje ili čak za širu publiku.

Kroz ovu aktivnost učenici saznaju više o dečjim pravima i razvijaju planiranje, upravljanje, saradnju, refleksiju i veštine prezentacije.

Dizajniraj svoj projekat i napravi ga stvarnim

Nastavnici i roditelji mogu sarađivati da sprovedu zajednički projekat sa učenicima. Neki od mogućih projekata su realizacija neke predstave, plesa, izložbe, književnog sata, kampanje prikupljanja sredstava ili sličnog fokusiranja na prava deteta.

Takav događaj može biti organizovan tokom perioda od nekoliko meseci u kojem uključujemo učenike u sve korake planiranja. Neke od koraka koje možete preduzeti u vezi sa učenicima:

- ❑ Razgovarajte o ovoj ideji i zajednički odlučite o vrsti projekta kojeg želite da realizujete;
- ❑ Kreirajte dnevnik aktivnosti i zabeležite sve aktivnosti koje želite organizovati, njihove ciljeve, korake koje trebate preduzeti i ljude koji vam mogu pomoći u obavljanju aktivnosti (na primer, roditelji, nevladine organizacije, različiti profesionalci iz drugih oblasti kao glumci, slikari, pisci itd.);
- ❑ Na osnovu informacija koje izlaze iz dnevnika aktivnosti utvrdite trajanje čitavog projekta;
- ❑ Ostvarite aktivnosti predviđene sa decom i uz pomoć projektnih partnera koje ste postavili u prethodnom koraku;
- ❑ Odredite kraj projekta jednim događajem gde se predstavlja rad dece i prezentira ga javnosti;

Ova aktivnost se može razvijati sa različitim starosnim grupama dece prilagođavanjem projektnih aktivnosti znanjima, veštinama i potencijalima dece. Preko realizacije ove aktivnosti deca ne samo da saznaju više o svojim pravima i odgovornostima, već i razvijaju veštine za njihovu promociju.

Posebni dani

Kreirajte kalendar i označite posebne dane. Koristite te identifikovane dane da realizujete različite aktivnosti koje promovišu prava deteta.

Neki od posebnih dana koje je identifikovao UNICEF:

Dan dece obolele od raka (15 februar) - dan za obavljanje aktivnosti kojima se obeležava Međunarodni dan obolelih od raka i pokazuje podrška za decu i porodice pogođene ovom bolesti.

Povezanost sa pravima:

Član 24. Zdravlje i zdravstvene usluge

Svetski dan knjige (3. mart) - dan koji je UNESCO postavio za proslavu knjiga i čitanja.

Povezanost sa pravima:

Član 29: Svrha obrazovanja

Dan podizanja svesti o autizmu (2. aprila) - ovaj dan je usmeren na podizanje svesti o autizmu u cilju podsticanja država da u ranoj fazi preduzmu dijagnostiku i intervencije.

Povezanost sa pravima:

Član 2: Nediskriminacija

Međunarodni dan deteta (1. juna) - Svetska konferencija o dečijoj dobrobiti u Ženevi, Švajcarska 1925. godine postavila je 1. jun za Međunarodni dan deteta.

Povezanost sa pravima:

Konvencija u celini.

Da biste videli kompletnu listu koju je objavio UNICEF, pogledajte link 'Linking Events to Rights' kod dela Informacionih izvora.

Najvažnija prava

Nastavnici i roditelji kroz ovu aktivnost mogu ohrabriti učenike da više razmišljaju o svojim pravima i njihovom značaju.

Napravite listu od deset rečenica koje potiču iz Konvencije o pravima deteta. Podelite učenike u grupe i podelite listu rečenica sa svakom grupom.

Zamolite učenike da razgovaraju o svakoj rečenici redom i daju razloge zbog kojih smatraju da su ta prava važna. Zatim zamolite učenike da izaberu tri rečenice sa liste koju smatraju najvrednijim. Podstičite učenike da daju najmanje tri argumenta po svom izboru.

Nakon što su učenici izabrali sva tri prava koja smatraju najvrednijim, zamolite svaku grupu da pokaže svoju odluku tako što će elaborirati izbor koji su napravili. Na kraju, zamolite svaku grupu da odredi niz odgovornosti koje imaju prema pravima koja su izabrali kao najvažnije.

Ova aktivnost, pored toga što pomaže učenicima da više razmišljaju o svojim pravima i odgovornostima, takođe im pruža mogućnost da artikulišu svoje misli davajući argumente i doći do zajedničkog zaključka kao grupe kroz diskusiju.

Evo nekih izjava kao primera, međutim rečenice treba pripremiti u skladu sa nivoom učenika i njihovim preliminarnim znanjem.

Želim imati pravo da izrazim svoje mišljenje o pitanjima koja se tiču mene.

Želim da rastem u čistom okruženju.

Želim imati pristup pouzdanim informacijama.

Želim imati pristup kvalitetnom obrazovanju koji razvija moje veštine i talente do najvećeg mog potencijala.

Želim biti slobodan/slobodna da izaberem u kojim grupama ili organizacijama želim da učestvujem.

Roditelji mogu da koriste ovu aktivnost kod kuće kako bi podstakli diskusiju sa decom u vezi sa njihovim pravima i odgovornostima.

Depektivi prava i odgovornosti deteta

Ova aktivnost omogućava učenicima da identifikuju pozitivne slučajeve kada se prava i obaveze dece poštuju od strane njih samih kao vršnjaka, ali i od strane odraslih i prezentiraju ih kroz različite oblike izražavanja.

Nakon razgovora sa svojim učenicima o njihovim odgovornostima i pravima, zatražite od njih da nedelju dana posmatraju sredine u kojima provode najveći dio svog vremena (na primer, škola, susedstvo, sportski klubovi, onlajn platforme) i prate slučajeve kada se poštuju prava i odgovornosti.

Posle nedelju dana, podelite učenike u grupe kako biste razgovarali o njihovim nalazima. Zatim zamolite ih da prezentiraju svoje nalaze putem plakata, malih knjiga, pesama, brošura ili drugih promotivnih materijala. Materijali učenika mogu se prikazivati u učionici, školi, školskoj veb lokaciji ili čak izložbi koja je predstavljena široj publici.

Učenici mogu izraditi i pripremiti ove promotivne materijale crtanjem, koristeći različite materijale koji se mogu ponovo koristiti ili čak i kroz bilo koji softverski program. U drugom slučaju, neki online alati koji se mogu koristiti, koji su jednostavni za korišćenje i koji imaju neke ili sve besplatne funkcije koje su dole prikazane.

www.easel.ly

www.storyjumper.com

www.powtoon.com

www.canva.com

www.smore.com

Mladi istraživači

Ova aktivnost se realizuje u određenom vremenskom periodu i pruža učenicima mogućnost da razviju istraživačke veštine dok se bave pitanjima koja se tiču dečijih prava.

Učenje kroz istraživanje je oblik aktivnog učenja koji ohrabruje učenike da postavljaju pitanja ili identifikuju probleme, prikupljaju podatke o postavljenim pitanjima, analiziraju podatke i dođu do zaključaka na osnovu njihovih nalaza.

Preporučuje se da ovu aktivnost realizujete nakon što su učenici upoznati sa dečjim pravima i nakon razvijanja različitih aktivnosti kako bi ih ubrzali prilikom razmišljanja i da više razmišljaju o ovoj temi. Podeliti učenike u grupe i svakoj grupi dodeliti jednu temu koja proizlazi iz Konvencije (na primer, obrazovanje, zdravlje, nediskriminacija). Zamolite ih da sastave neka pitanja vezana za njihovo polje. Zatim ih zamolite da diskutujete o značaju svakog pitanja tako što ćete eliminisati druge opcije i izabrati samo jedno od pitanja za istraživanje.

Upoznajte učenike sa različitim alatima koje služe za prikupljanje podataka kao što su upitnici, pregled raznih dokumenata ili intervju i načine njihovog sprovođenja.

Dobro je da učenici pročitaju više o oblasti koju su odabrali pre nego što pripreme pitanja koja će uključivati u intervju ili upitnike pre početka realizacije istraživanja. Dogovoriti sa učenicima jedan čas u kabinetu tehnologije za pretraživanje Interneta kako bi saznali više o temama koje su izabrane (u nedostatku infrastrukture možete tražiti od učenika da istražuju kod kuće i onda diskutuju u razredu o njihovim nalazima).

Zamolite svaku grupu da odredi kako će prikupljati podatke kako bi pronašli odgovor na istraživačko pitanje koje su podneli. Takođe, učenici treba da odrede ko će sprovesti istraživanje (npr ostali učenici, različiti ljudi, njihove porodice, nastavnici) i kako su mnogi učesnici bili deo njihovog istraživanja. U slučaju intervju dobro je odabrati manji broj osoba, dok se u slučaju upitnika preporučuje uključivanje više osoba.

Jednom kada učenici odrede pitanja intervju ili upitnika ili dokumente koje žele da analiziraju, mogu da sprovedu svoje istraživanje. Zamolite učenike da snimaju intervju i fotografišu svoj rad tokom istraživanja. Učenici analiziraju podatke i prezentiraju ih kroz grafikone, tabele ili bilo koji drugi oblik. Učenici mogu pisati izveštaj o svojim nalazima ili ih predstaviti u nekom drugom obliku, uključujući i fotografije aktivnosti koje su realizovali.

Predstavimo svoja prava

Debate koje su organizovane sa učenicima pružaju mogućnosti za jačanje reflektivnih, argumentativnih veština, javnog govora, kritičkog razmišljanja i aktivnog slušanja. Zbog toga, metod debata možete koristiti za razvoj ove veštine kod učenika, ali i da ih ohrabrimo da razmišljaju više o dečjim pravima i aktivno o njima odražavaju.

Formirajte četiri grupe učenika. Tri grupe uključene u debati i četvrta grupa koja nije, zato članovi ove grupe tokom tog perioda služe kao publika, kao ljudi koje treba uveriti od strane grupa kroz argumentaciju. Ovo je grupa za procenu.

Pripremite unapred male listove, gde su napisane izjave koje se odnose na prava deteta (na primer: svako dete ima pravo da se hrani zdravo: Svako dete ima pravo da igra: Svako dete ima pravo da ima dobru zdravstvenu zaštitu, itd)

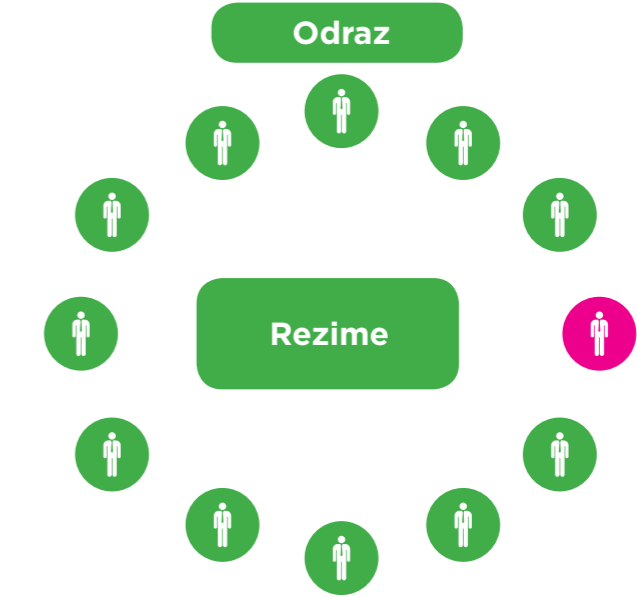
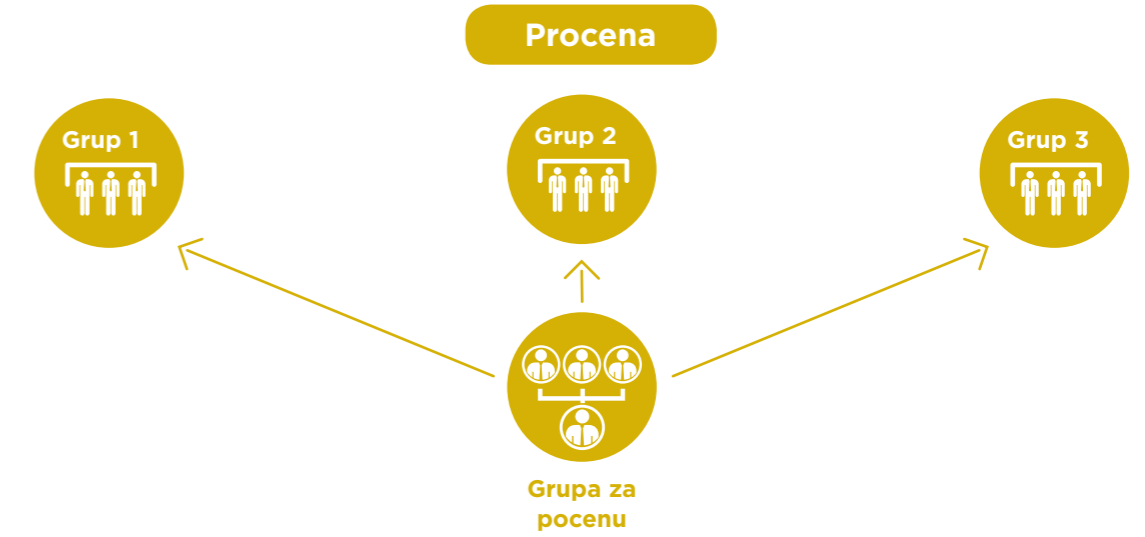
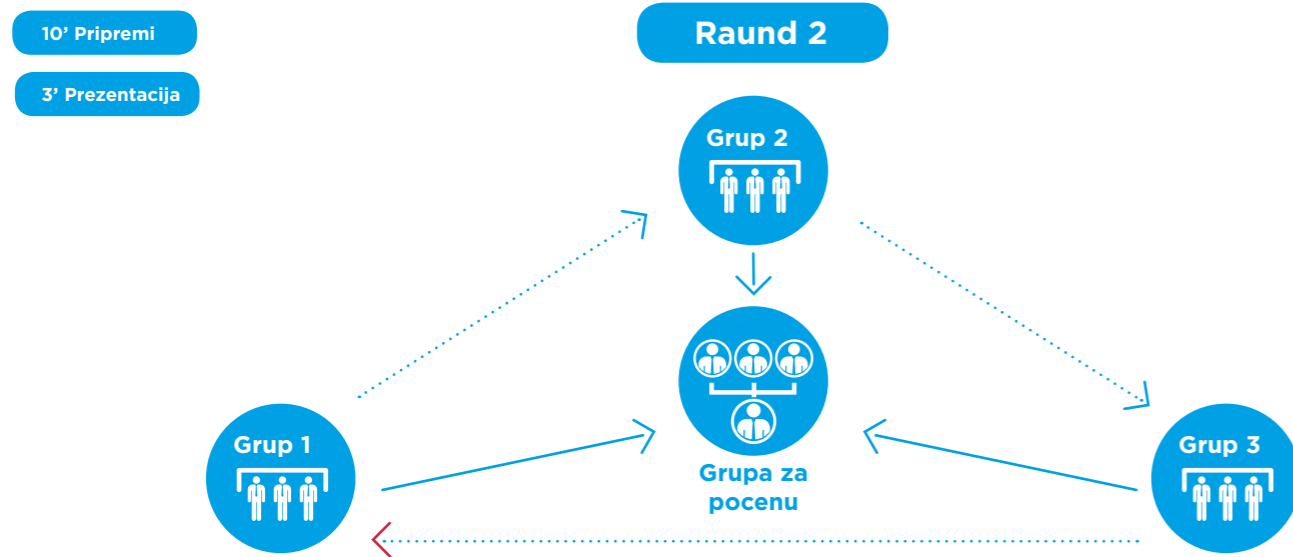
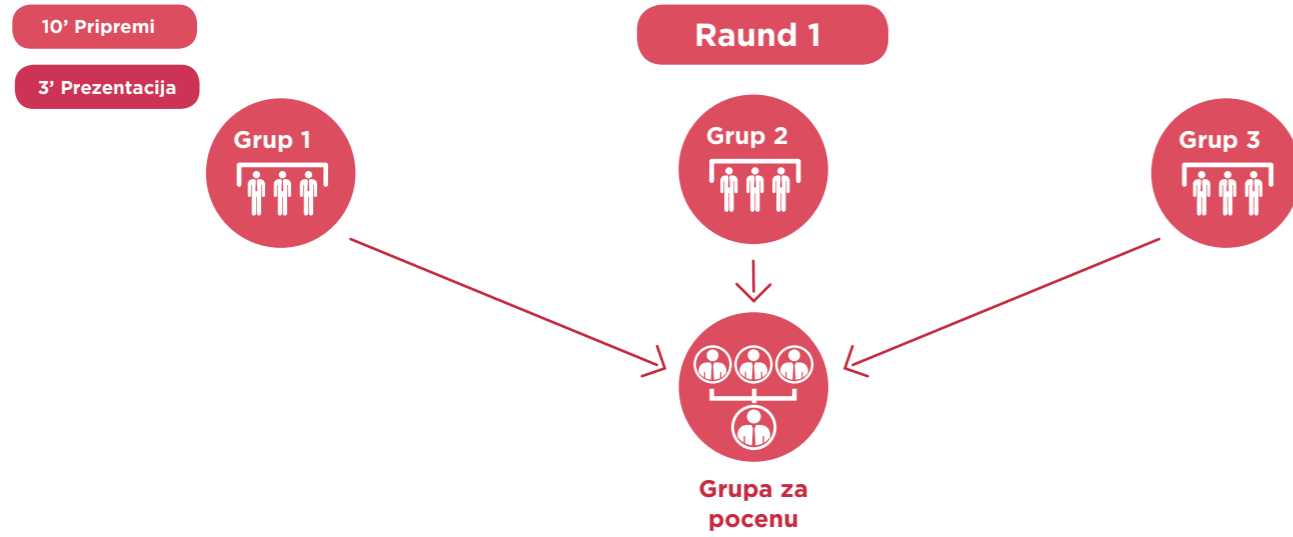
Pre nego što učenici počnu da rade predstavite im strukturu debate, njegov nastup i ono što se od njih očekuje (model strukture je obezbeđen na sledećoj strani). Tako će učenici biti više usredsređeni na pripremu svojih govora. Veštine debata se postepeno razvijaju, tako da učenicima trebata pružiti više mogućnosti da ih ojačaju.

Svaka od tri grupe uzme jedan list sa izjavom. Recite učenicima da imaju na raspolaganju 10 minuta da pripremi trominutni govor kako bi proglasili svoje pravo kao preovlađujuće ili prioritarno u odnosu na one u drugim grupama i zašto tačno to pravo treba poštovati po svaku cenu. Dok učenici pripremaju govor, tim za ocenjivanje posećuje grupe i prati njihov rad.

Zahtevajte od grupa da redom tokom svog trominutnog govora dajući kratak opis izjave koju su izabrali i dajući argumente za njenu relevantnost i eventualno prate ove argumente uz primere. Učenici završavaju govor sa zaključnom rečenicom ponavljajući ključne tačke koje su pre toga naveli.

Nakon prvog kruga, učenici imaju 10 minuta da se pripreme za drugi krug. U drugom krugu, grupe u roku od 3 minuta daju primedbe na argumente koje daje druga grupa (na primer, grupa 1 za grupu 2, grupa 2 za grupu 3 i grupu 3 za grupu 1) i pružaju dodatne argumente za pravo koje oni zastupaju jačanjem svoje pozicije.

U nastavku, zatražite od tima za procenu da izvrši procenu govora i argumenata koje su pružile tri grupe donošenjem odluke o redosledu govora. Tim za ocenjivanje takođe treba opravdati procenu i odluku tako što će pokazati koji su elementi na kojima su bili najviše bazirani tokom procene. Zamolite učenike da se opuste iz atmosfere debate i da sednu u krug. Napravite kratku diskusiju o aktivnostima počevši od osećanja tokom aktivnosti, elemenata učenja od ovog iskustva i načina na koji će moći da koriste ovu lekciju u budućnosti, u životnim situacijama. Pokušajte da tokom diskusije razmotrite elemente učenja i diskutovanja o pravima dece i zaključite da su sva prava važna i mi kao ljudska bića ne ispunjavamo ako samo uživamo u nekim od njih dok nam nedostaje drugi deo njih. Ljudska prava imaju značenje samo kao celina prava.

6. Primeri dobre prakse

**“Ti postani
promena koju želiš da
vidiš u svetu”.**

Gandhi

Svako od nas se može angažovati u različitim modelima koji doprinose razvoju, podršci i zaštiti dece i njihovih prava. Preduzimanje bilo kakvih humanitarnih akcija, angažovanje dobrovoljaca u nevladinoj organizaciji, zagovaranje, promovisanje institucija kroz različite aktivnosti ili jednostavno veće diskusije o pravima deteta, samo su neki od oblika koji mogu uticati na podizanje građanske svesti i institucionalni pristup poštovanju i promovisanju dečijih prava. U nastavku su prikazani primeri različitih inicijativa koje se bave pitanjima dečijih prava na različite načine i uglove.

Nacionalni okvir za zaštitu dece

Centar za zaštitu dece u Indoneziji predstavlja zajedničku inicijativu Univerziteta u Kolumbiji, Univerziteta u Indoneziji i UNICEF-a, koji je uspostavljen sa ciljem poboljšanja sistema dečije zaštite u Indoneziji kroz stvaranje nacionalnog okvira koji se bavi rešavanjem ovog pitanja. Okvir služi za poboljšanje programa i politika osmišljenih da zaštite decu.

Štaviše, ovaj centar ima za cilj da razvije kapacitete akademika i drugih osoba koji izrađuju politike za strukturiranje modela za razvoj projekata na osnovu nalaza istraživanja.

<http://www.cpcnetwork.org/indonesia.php>

Korišćenje tehnologije za povećanje učešća dece u procesu zagovaranju dečijih prava

Ova inicijativa, koja se u Libanu sprovodi od strane Manara Mreže za prava deteta i Save the Children Sveden, izabrana je kao dobra praksa jer uključuje svoju decu u kreiranje poruka u cilju podizanja svesti i povećanja podrške dečijim pravima. Korišćenjem tehnologije i korišćenjem animacije, deca diskutuju o pitanjima koja se tiču njih i takođe koriste ovu formu izražavanja kako bi edukovali drugu decu i odrasle o pitanjima koja su važna za njihov život.

Istovremeno, deca koja učestvuju steknu veštine koje im trebaju da kreiraju animacije kroz tehnologiju, napišu svoje priče i stvaraju likove koji pričaju svoje priče.

[http://www.nabaa-lb.org/project2/en/Manara-Network-\(Child-Rights-Network\)](http://www.nabaa-lb.org/project2/en/Manara-Network-(Child-Rights-Network))

<http://www.savethechildren.se/>

Osnovno obrazovanje i razvoj deteta kroz aktivno učenje koristeći sport i igre

Pravo na obrazovanje, zdravlje i igranje, su uključeni u Konvenciju kao prava koja treba da uživa svako dete, u fokusu su organizacije prava. Ova organizacija promoviše upravo igru i sport kao sredstvo za ostvarivanje ovih prava. Prema organizaciji, vreme igre i zabave su važni faktori u razvoju dece u emotivnom i kognitivnom smislu. Pravo na igru promoviše sport kao sredstvo koje decu učini boljom tolerantnijom, strpljivijom i kooperativnijom, kao i boljim liderima.

Organizacija ostvaruje svoje ciljeve kroz izradu različitih vodiča za korištenje ove tehnike i obuke lidera, trenera i drugih učesnika koji nameravaju primeniti ovaj metod učenja.

<http://www.righttoplay.com/>

Kampanja „U vezi sa sposobnostima“ za uključivanje dece sa ograničenim sposobnostima

Kampanja „U vezi sa sposobnostima“ koju je realizovala Vlada Crne Gore i UNICEF, ima za cilj razvijanje znanja, stavova i praksi ljudi o inkluziji i nediskriminaciji dece sa smetnjama u razvoju. Kampanja je takođe imala za cilj osiguranje pristupa kvalitetnim uslugama i obrazovanju za sve, bez diskriminacije.

Ova kampanja je dovela do petostruko većeg broja dece sa smetnjama u razvoju upisanih u škole, doprinelo poboljšanju sistema za brigu o deci i izgradilo nove centre za dnevnu negu.

Procena koja je sprovedena samo tri godine nakon početka kampanje je utvrdila da je ova kampanja pozitivno uticala na nekoliko aspekata. Samo u periodu od avgusta 2010 do decembra 2013 godine, procenat građana koji su smatrali neprihvatljivim za decu sa smetnjama u razvoju da budu učenici u istoj učionici sa drugom decom je smanjen sa 64% na 20%. Isto tako, procenat građana koji su ranije smatrali da je neprihvatljivo da njihova djeca budu zajedno sa decom sa smetnjama u razvoju je smanjena za oko 30%.

Zagovaranje i uključivanje dece sa ograničenim sposobnostima u sve aktivnosti kampanje pomoglo je ovoj kampanji da postane uspešna.

<https://www.unicef.org/montenegro/15868.html>

Obezbediti liniju pomoći za pitanja vezana za decu i posebne školske programe za omladinu pod rizikom i delikventnom omladinom

Dečija savetodavna služba, koju pruža nevladina organizacija Hrabri telefon u Bosni i Hercegovini, služi za primanje telefonskih poziva u cilju zaštite dece od zlostavljanja i istovremeno pružanja pomoći roditeljima. Ova linija takođe pruža savete o oblicima nasilja, karakteristikama koje ukazuju da su deca zapostavljena i drugo savetovanje koje se bavi različitim izazovima koji mogu dovesti do raspada porodice. Isto tako, telefonska linija pruža informacije o raspoloživim resursima na lokalnom nivou, kao što su policija, medicinsko osoblje i slično. Psiholozi, socijalni radnici i studenti edukativnog fakulteta se angažuju na volontiranju kako bi pružili savete kroz ovu liniju. Hrabri telefon priprema volontere kako bi bili spremni da pruže savete.

Sve usluge su besplatne i anonimne.

<http://www.hrabritelefon.hr/o-nama/programi>

Postoje i mnogi drugi primeri prakse koji se bave pitanjima dečijih prava na različitim nivoima i oblicima. Neke od njih su rezimirane u sledećim dokumentima:

<http://www.protectionproject.org/wp-content/uploads/2014/01/Best-Practices-in-Child-Protection-2013.pdf>

https://www.unicef.org/eca/UNICEF_Compndium_of_promising_practices_Web.pdf

7. Izvori informacija

Različiti linkovi koji mogu poslužiti roditeljima i nastavnicima u smislu zaštite i promovisanja dečjih prava

Izvori informacija na albanskom jeziku na Internetu su ograničeni, posebno kada su u pitanju sredstva i alatke koja se mogu koristiti tokom procesa učenja. Međutim, tokom poslednjih nekoliko godina pripremljen je značajan broj materijala na albanskom jeziku koji se bave pitanjima dečjih prava u cilju njihovog promovisanja i pružanja boljih informacija nastavnom kadru, roditeljima i drugim zainteresovanim stranama uključenim u proces rasta i razvoja deteta. Međutim, na engleskom postoji mnogo takvih resursa koji su veoma korisni za korištenje.

U nastavku su predstavljeni neki od resursa koji mogu pomoći nastavnicima i roditeljima koji vole da se bave pitanjima koja se tiču prava deteta. Ovi materijali dolaze u obliku priručnika, vodiča, modela časova i praktičnih aktivnosti koje se mogu primeniti kod učenika/dece, kao i drugih alatki, uključujući karikature i video zapise, elektronske igre za decu i druge materijale. U plavim kutijama nalazite materijale na albanskom jeziku, dok smo one u narandžastoj boji rezimirali neke materijale na engleskom jeziku koji se lako mogu prilagoditi za upotrebu u različitim kontekstima.

Naziv linka: Konvencija o pravima deteta

Opis: Na ovoj veb stranici možete pročitati Konvenciju o dečjim pravima na albanskom jeziku koju je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija 20. novembra 1989 godine.

Adresa: https://www.unicef.org/magic/media/documents/CRC_albanian_language_version.pdf

Naziv linka: Edukacija o ljudskim pravima sa decom

Opis: Priručnik koji izdaje Kosovski obrazovni centar koji sadrži praktične aktivnosti koje se mogu realizovati sa decom/učenicima. Priručnik koristi metodologiju učenja kroz iskustvo i ima za cilj osnaživanje učenika kroz razvoj njihovih znanja, veština i stavova o ljudskim pravima. Program je prilagođen starosnim grupama od 12 do 15 godina, ali se aktivnosti priručnika lako mogu prilagoditi drugim starosnim grupama.

Adresa: <https://kec-ks.org/wp-content/uploads/2016/03/Edukimi-per-te-drejtat-e-njeriut-me-femije.pdf>

Naziv linka: Priručnik za školske odbore za prava deteta

Opis: Ovaj priručnik podstiče aktivno učešće učenika u školskim aktivnostima i donošenju odluka koje utiču na učenike. Priručnik pruža detaljne informacije i savete kako funkcionišu Školski odbori za prava deteta i kako su organizovani. Uključivanje u školske odbore za prava deteta takođe nudi učenicima priliku da prošire svoje znanje i steknu veštine za aktivno učešće u pitanjima koja igraju ulogu u dobrobiti učenika, školskom okruženju i širem društvu. Nastavnici i roditelji mogu da rade sa ovim sredstvom/alatkom kako bi se kultivisali veštine učenika/dece vezane za aktivno učešće u svojoj školi kroz formiranje školskih dečjih odbora za prava deteta (ili sličnih organizacija učenika), što direktno utiče na promovisanje dečjih prava.

Adresa: <http://www.kec-ks.org/wp-content/uploads/2016/05/Shqip-2.pdf>

Naziv linka: Dečija prava i etika nastavnog kadra (Univerzitetski tekst za studente obrazovnog fakulteta)

Opis: Iako je ova publikacija posvećena studentima fakulteta za obrazovanje, nastavnom kadru u službi, ali i roditelji mogu koristiti ovu alatku kao izvor na albanskom jeziku kako bi saznali više o pravima i odgovornostima dece. Za više informacija, knjiga nudi strategije i praktične tehnike koje se mogu integrirati u učionice kako bi se bavili temama vezanim za decu.

Ovaj materijal je objavio Kosovski obrazovni centar, u saradnji sa Univerzitetom u Prištini, u okviru projekta za edukaciju o dečijim pravima.

Adresa: <http://www.kec-ks.org/wp-content/uploads/2016/03/Te-drejtat-e-femijes-dhe-etika-e-mesimdhenesit.pdf>

Naziv linka: Standardi za škole prijateljski orijentisane prema deci

Opis: škole prijateljski orijentisane prema deci predstavljaju pristup koji se primenjuje u različitim zemljama sveta kao inicijativa UNICEF-a. Ove škole karakterišu okruženja koja su bezbedna za decu u fizičkom, emocionalnom i psihološkom smislu. Promocija ovakvog pristupa započela je i na Kosovu, pa je ovaj materijal pripremio Kosovski pedagoški zavod uz podršku Kancelarije UNICEF-a na Kosovu ima za cilj pružanje informacija o primeni ove prakse.

Adresa: <https://masht.rks-gov.net/uploads/2015/06/standardet-per-shkollat-mike-per-femije.pdf>

Naziv linka: Priručnik za ekipe za posredovanje između vršnjaka

Opis: Priručnik služi kao vodič za pokretanje medijacije, posredovanja, obuke i pripreme nastavnog kadra kako bi učenicima / deci omogućio rešavanje razlika između njih mirno i bez nasilja putem metoda posredovanja i razvijanja komunikacijskih veština.

Materijal je pripremljen u okviru projekta „Podrška pravdi za decu“ uz podršku Kancelarije EU na Kosovu i UNICEF-a, a izrađen je i prilagođen od strane Kosovskog obrazovnog centra.

Adresa: <https://kec-ks.org/wp-content/uploads/2016/05/Doracak-p%C3%ABr-ekipet-nd%C3%ABrmjet%C3%ABsuese-n%C3%AB-mes-t%C3%AB-bashk%C3%ABmoshatar%C3%ABve.pdf>

Naziv linka: Protokol o prevenciji i prijavljivanju nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim institucijama

Opis: Vlada Republike Kosova, uz podršku Kancelarije UNICEF-a na Kosovu, usvojila je ovaj protokol u cilju „utvrđivanja obaveza, razjašnjavanja uloga i procedura institucija za prevenciju, identifikaciju, prikupljanje podataka, upućivanje, lečenje, izveštavanje nasilja nad decom u ustanovama preuniverzitetskog obrazovanja“. Štaviše, ovaj protokol ima za cilj podsticanje saradnje između institucija kako bi se zaštitila prava dece, a također i zaštita dece od nasilja.

Adresa: <http://www.kec-ks.org/wp-content/uploads/2016/05/Rregullore.pdf>

Naziv linka: Vodič za sprovođenje Uredbe VRK Br. 21/2013 O protokolima za prevenciju i prijavljivanje nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim institucijama

Opis: Protokol o prevenciji i prijavljivanju nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim institucijama prati i vodič koji će olakšati njegovu implementaciju. Vodič je namenjen svim onima koji su uključeni u proces obrazovanja dece i ima za cilj da pomogne u implementaciji Protokola pružanjem konkretnih smernica i aktivnosti koje služe kao alternativa rešavanju sukoba na pozitivan način, kao i formu kako bi sprečili sukob pre nego što se isti desi.

Adresa: <https://kec-ks.org/wp-content/uploads/2016/05/Udhezuesi-Final.pdf>

Naziv linka: Didaktički priručnik o sprečavanju nasilja

Opis: Save the Children je takođe podržao implementaciju Priručnika za nenasilno učenje koji služi kao sredstvo za podizanje svesti o nasilju pružajući informacije o razvoju deteta, oblicima nasilja i formama kako ga sprečiti. Takođe, priručnik daje modele nastave koji se mogu implementirati u učionicama sa različitim starosnim grupama učenika.

Adresa: <https://kosovo.savethechildren.net/sites/kosovo.savethechildren.net/files/library/Didaktik%20material%20for%20prevention%20of%20violence%20ALB.pdf>

Naziv linka: Jednake mogućnosti u obrazovanju za sve

Opis: Za timove za prevenciju i odgovor na napuštanje i ne-upisivanje u obavezno obrazovanje pripremljena su dva priručnika. Jedan služi školskim timovima a drugi opštinskim timovima. Priručnici su razvijeni u okviru projekta „Unapređenje pristupa i zadržavanja u obrazovanju za ugroženu i ranjivu decu“ kojeg su implementirali ECMI Kosovo i Kancelarija UNICEF-a na Kosovu.

Priručnici pružaju školama i opštinama opšte informacije, smernice i strategije za stvaranje timova koji služe za sprečavanje i otklanjanje napuštanja u školama. Takođe, materijali su praćeni modelskim instrumentima koji služe funkcionisanju školskih timova, odnosno opštinskih timova.

Adresa: http://masht.rks-gov.net/uploads/2015/12/doracak-per-ekipet-shkolllore-per-parandalim_1.pdf

Adresa: http://masht.rks-gov.net/uploads/2015/12/doracak-per-ekipet-komunale-per-parandalim_1.pdf

Naziv alatke: Vodič škola centara u zajednici

Opis: Ovaj vodič je pripremio Institut za razvoj obrazovanja u Albaniji u saradnji sa Save the Children. Vodič ima za cilj da podrži pristup školama kao centara u zajednici zasnovano na Konvenciji o pravima deteta i promoviše partnerstvo između škole, porodice i zajednice, partnerstva koja služe razvoju dece. Materijal pruža šire informacije o ovom pristupu, konkretne korake za pretvaranje škole u školu kao centar zajednice i alatke za model koji se mogu primeniti radi promovisanja ovakvog pristupa.

Adresa: <http://myschool.al/resources/programe/doc2.pdf>

Naziv linka: Platforma za zaštitu dece za jugoistočnu Evropu

Opis: Razvijena na više jezika, uključujući albanski jezik, ova platforma pruža mnoge materijale koji se bave zaštitom dece i njihovim pravima. Platforma nudi razne onlajn vodiče i izveštaje, materijale prilagođene detetu, forume za diskusiju i diskusije o idejama i mnoge druge alatke koji se mogu koristiti za dobijanje više informacija o dečijoj zaštiti, kao što su i materijali koji se mogu koristiti prilikom rada sa decom.

Adresa: <https://childhub.org/sq>

Naziv linka: Living Democracy

Opis: Stranica Living Democracy ili demokratije u akciji koju je razvio Univerzitet za obrazovanje nastavnika u Cirihi u saradnji sa Savetom Evrope nudi veliki broj materijala za aktivnosti nastave i učenja. Materijali organizovani u šest toma adresiraju 9 ključnih koncepata kao što su vlada i politika, identitet, pravila i zakoni, mediji, sukob, prava i sloboda, različitost i pluralizam, odgovornost, jednakost. Svrha ove stranice je da „razvije demokratiju i ljudska prava u školi“³ dajući smernice za preduzimanje konkretnih koraka za realizaciju u učionici.

Adresa: <http://www.living-democracy.al/>

Naziv linka: Istraživanje prava deteta.

Opis: Ovo je jedna od objavljenih publikacija na veb sajtu Living Democracy a koja se direktno odnosi na prava deteta i pruža pouke modela za razrede 1-9, opšte informacije o Konvenciji i druge dokumente i materijale vezane za prava dece.

Adresa: <http://www.living-democracy.al/textbooks/volume-5/>

Naziv linka: Through the Wide Web Woods

Opis: Onlajn igra koju je razvio Savet Evrope kako bi deci pomogao u osnovnim sigurnosnim pravilima na Internetu. Pored toga, igra promoviše koncepte kao što su demokratija, poštovanje prema drugima i prava deteta. Možete igrati ovu igru kao deo lekcije koju u IT kabinetu ili realizovati kao vannastavne aktivnosti ili podeliti sa svojim učenicima da biste igrali izvan učionice i pratili diskusiju u učionici. Za nastavnike je dostupan vodič koji se može preuzeti sa veb stranice.

Kada otvorite stranicu i kliknete na ime igre koja se pojavljuje na stranici možete odabrati opciju za igranje i na albanskom jeziku. Možda će vam biti zatraženo da preuzmete ili aktivirate Adobe Flash Plaier klikom na odgovarajuću ikonu.

Adresa: <https://www.coe.int/en/web/children/through-the-wild-web-woods>

Ovde vam prikazujemo nekoliko linkova na engleskom jeziku koji se mogu prilagoditi za upotrebu na albanskom jeziku.

Naziv linka: Compass – Manual for Human Rights Education with Young People

Opis: Na ovoj stranici Saveta Evrope predstavljen je vodič koji se može koristiti za edukaciju ljudskih prava kod mladih ljudi. Kompas je pogodan za upotrebu i u neformalnim sredinama za učenje sa mladima iz omladinskih organizacija, kao i u školama sa srednjoškolicima. Priručnik pruža niz aktivnosti koje se oslanjaju na učenje kroz iskustvo i adresiraju mnoge teme vezane za aspekte ljudskih prava.

Klikom na dugme „Resursi“ na ovoj veb stranici otvara se lista drugih resursa, među kojima je Compasito isti priručnik kao Compass, ali je pogodan za upotrebu sa decom.

Adresa: <http://www.coe.int/en/web/compass/home>

Naziv linka: Rights Respecting Schools - Classroom Charters

Opis: Na ovoj stranici možete pronaći materijal koji je pripremio UNICEF u Kanadi, koji pruža ideje za kreiranje statuta odeljenja, koji se koristi kao praksa da prava dece postanu značajnija i smislenija za učenike.

Ovaj Statut se može koristiti kao aktivnost koja podstiče učenike da razmišljaju i diskutuju više o svojim pravima, a takođe i kao predmet koji može postati deo odeljenja na koje se odnosi kad god je potrebno.

Adresa: <https://rrscanada.files.wordpress.com/2013/09/classroom-charters.pdf>

Naziv linka: Crtani filmovi

Opis: UNICEF je pripremio niz crtanih filmova vezanih za članke Konvencije o pravima deteta. Ove crtane filmove mogu koristiti nastavnici i roditelji sa različitim grupama učenika/dece kako bi se podstakla diskusija o dečijim pravima kao dodatni materijal za aktivnosti sa učenicima za promoviranje prava dece ili podsticanje učenika koji treba da kreiraju sopstvene promotivne materijale. Ova stranica sadrži i drugi materijal koji podstiče mlade ljude da više razmišljaju o ovoj temi, kao i da preuzmu konkretno samozastupanje kako bi promovisali prava dece tako što su postali deo mreže mladih iz različitih zemalja koje rade u tom pogledu.

Adresa: https://www.unicef.org/rightsite/433_cartoons.php

Naziv linka: Kids Go Global

Opis: Ova platforma je posvećena učenicima osnovnih i srednjih škola i pruža priliku učenicima da istražuju teme vezane za globalna pitanja, uključujući i ljudska prava. Platforma sadrži različite resurse uključujući online kurseve, resurse koji mogu koristiti nastavnici u učionici, primere omladinskog rada i različitih školskih projekata.

Nastavnici i roditelji mogu koristiti resurse ove platforme da se bave temom ljudskih prava i dečijih prava, da predlažu deci/učenicima da sami koriste ovu platformu ili da je koriste kao inspiraciju da otkriju i preduzimaju različite inicijative sa učenicima/decom.

Adresa: <http://www.kidsgoglobal.net/the-issues/human-rights/>

Naziv linka: Resursi za rano školovanje i osnovne škole od strane Amnesty International

Opis: Ova stranica nudi znatan broj materijala vezanih za ljudska prava, uključujući i prava deteta za različite starosne grupe, od ranog detinjstva do 11 godine života. Izvori dolaze u raznim oblicima, uključujući razne knjige, postere, video zapise i nastavničke pakete.

Adresa: <https://www.amnesty.org.uk/primary-schools-education-resources>

Naziv linka: Rights Respecting Schools – Teaching Resources

Opis: Na ovoj veb stranici ćete pronaći različite resurse za učenje za različite starosne grupe koje se fokusiraju na prava dece. Ideje za integraciju teme dečijih prava na različite teme, dodatne aktivnosti koje možete realizovati sa učenicima, kalendari specijalnih dana, najbolje prakse implementirane u različitim zemljama, samo su nekoliko resursa koje možete pronaći ovde.

Adresa: <https://rightsrespectingschools.ca/teaching-resources-schools/>

Naziv linka: It's Only Right

Opis: Jedan drugi materijal koji je UNICEF pripremio u Kanadi za korištenje sa učenicima / decom kako bi im pomogao da bolje razumeju Konvenciju o pravima deteta kroz aktivnosti. Stranica takođe pruža ideje za preduzimanje konkretnih akcija od strane dece.

Adresa: <http://www.unicef.ca/en/our-work/article/it%E2%80%99s-only-right>

Naziv linka: Twenty One Assemblies for Primary Schools

Opis: Sledeći materijal objavio je UNICEF u Velikoj Britaniji i posvećen je osnovnim školama. Ovaj resurs pruža različite aktivnosti i časove modela za rešavanje pitanja i izazova oko prava dece tokom posebnih dana kao što su Dan učitelja, Dan knjige, Dan dece i tako dalje.

Adresa: https://www.unicef.org.uk/rights-respecting-schools/wp-content/uploads/sites/4/2016/09/primary_assemblies_unicef.pdf

Naziv linka: Linking Events to Rights

Opis: Još jedan od UNICEF resursa koji povezuje važne dane koji su obeležavaju u svetu i članovi Konvencije o pravima deteta.

Adresa: <https://www.unicef.org.uk/rights-respecting-schools/linking-events-rights/>

Naziv linka: Thinking Rights: Secondary School Resource Pack

Opis: Ovaj izvor UNICEF-a u Velikoj Britaniji posvećen je učenicima srednjih škola. Svrha ovog resursa je podsticanje razvoja koncepata i veština mladih o tome kako da razmišljaju o ljudskim pravima.

Adresa: <https://www.unicef.org.uk/rights-respecting-schools/resources/thinking-rights-secondary-school-resource/>

Naziv linka: Children's Rights Develop English Skills with 8 - 11 year olds Oxfam

Opis: Ovaj naredni materijal je osmišljen da podrži i razvije veštine pisanja, čitanja i govora za nastavni program engleskog jezika u Britaniji, kada se bavi pitanjima vezanim za decu. Materijal se lako može prilagoditi za upotrebu za predmet engleskog jezika.

Adresa: <http://www.oxfam.org.uk/education/resources/childrens-rights>

Naziv linka: How to Create Child Friendly Environments - Guide Book

Opis: Ovaj vodič pripremljen od stran UNICEF-a pruža informacije o kontinuiranoj brizi koja služi kognitivnom razvoju dece i kako stvoriti adekvatno i sigurno okruženje za odgajanje dece. Priručnik koji se odnosi na rano detinjstvo uglavnom je posvećen roditeljima, ali ga mogu koristiti i druge osobe prisutne u ranom detinjstvu dece, uključujući i vaspitače u predškolskim ustanovama. Vodič, pored informacija, prate i ilustracije i praktične ideje za stvaranje različitih igara koje podstiču razvoj dece.

Adresa: <https://www.unicef.org/bangladesh/ChildFE.pdf>

Napomena:

Pošto je internet veoma dinamičan, vrlo često se neki link može premestiti u drugu oblast ili više neće raditi. Ako bilo koji od linkova ne radi, pokušajte da pretražite na Google-u (ili bilo kojem drugom pretraživaču) ime alatke koja je data na ovim stranicama.

Da biste olakšali pristupili ovim alatikama, možete koristiti priručnik koji vam je na raspolaganju elektronski putem adrese <http://www.childrights-ks.org/> i zatim imate osiguran pristup izvorima samo jednim klikom.

8. 8. Karakteristike prijateljski orijentisane škole zasnovano na dečijim pravima

- 1. Odražava i poštuje prava svakog deteta** - saraduje sa drugim partnerima radi promovisanja i praćenja blagostanja i prava sve dece; štiti i očuvava svu decu od zlostavljanja i povreda unutar i izvan škole.
- 2. Posmatraju i razumeju dete u celini i u širem kontekstu** - interesuju se oko situacije dece pre nego što uđu u školski sistem (to jest, njihovu spremnost za školu u pogledu zdravlja i stanja uhranjenosti, socijalnih veština i jezika), a nakon završetka školovanja - u svojim domovima, zajednici i radu.
- 3. Fokusirana je na decu** - ohrabruje učešće, kreativnost, samopouzdanje i psihofizičko blagostanje; Promoviše strukturiran nastavni plan i program koji je fokusiran na decu i nastavne metode učenja koje odgovaraju stepenu razvoja dece, njihovim mogućnostima i željama za učenje; Takođe postavljaju na prvom mestu potrebe dece ou odnosu na potrebe drugih ljudi koji su uključeni u sistem.
- 4. Rodno je osetljiva i pruža prijateljsko okruženje za devojčice** - promoviše ravnopravnost pri registraciji devojčica i dečaka; Smanjuje faktore koji ograničavaju ravnopravnost polova i eliminišu rodne stereotipe; pruža opremu, nastavne programe i nastavne procese koji pozdravljaju devojčice.
- 5. Promoviše kvalitetne rezultate učenja** - ohrabruje učenike da kritički razmišljaju, postavljaju pitanja, izraze svoje misli i nauče kako da uče; pomaže deci da savladaju osnovno čitanje, pisanje, govor, slušanje, veštine matematike i opšta znanja ovog veka, uključujući tradicionalna znanja i vrednosti za mir, demokratiju i prihvatanje različitosti.

- 6. Obezbeđuje obrazovanje zasnovano na realnosti detetovog života** - Osigurava da sadržaj nastavnog programa odgovara potrebama svakog deteta pojedinačno, kao i opštim ciljevima obrazovnog sistema, lokalnom kontekstu i tradicionalnom znanju o porodici i zajednici.
- 7. Fleksibilna je i odgovara na raznolikost** - zadovoljava raznolike potrebe i okolnosti dece (na primer, prema rodu, kulturi, društvenoj klasi, nivou veština)
- 8. Radi na obezbeđivanju inkluzije, poštovanja i jednakih mogućnosti za svu decu** - nema stereotipa, ne isključuje ili ne diskriminiše na osnovu razlika.
- 9. Promoviše mentalno i fizičko zdravlje** - pruža emotivnu podršku, ohrabruje zdravo ponašanje i praksu i osigurava čisto, sigurno, zaštitno i radosno okruženje.
- 10. Pruža pristupačno i pristupačno obrazovanje** - posebno za decu i porodice koje su najviše izložene riziku.
- 11. Poboljšava kapacitete, disciplinu, posvećenost i status nastavnog kadra** - Osigurati da svi nastavnici imaju adekvatnu obuku pre predavanja kao i podršku, profesionalni razvoj, statusne i prihode tokom predavanja.
- 12. Usredsređuje se na porodicu** - čini napore da saraduje sa porodicama, osnaži ih i pritom pomogne deci, roditeljima i nastavnicima da razvijaju kooperativne odnose koje karakteriše harmonija.
- 13. Zasniva se na zajednici** - jačanje školskog rukovodstva kroz decentralizovani pristup zasnovan na zajednici; Podstiče roditelje, lokalne vlasti, organizacije u zajednici i druge institucije civilnog društva da učestvuju u upravljanju i finansiranju obrazovanja; promoviše partnerstva sa zajednicom i stvara mrežu zasnovanu na pravima i dobrobiti dece

Ove karakteristike su prilagođene prema UNICEF-ovom dokumentu sa smernicama, koji služi školama za promovisanje pristupa školama koje su prijateljski orijentisane prema deci.

9. Da ponovo razmotrimo pitanja oko škole

Nastavnici i roditelji mogu samostalno (pojedinačno) izvršiti evaluaciju a zatim je koristiti kao referentnu tačku za dalju diskusiju. Međutim, evaluaciju/procenu mogu zajedno uraditi nastavnici i roditelji, što istovremeno pruža mogućnosti za diskusiju i razmenu ideja.

Evaluacija služi da se odrazi na trenutnu školsku praksu od strane nastavnika i roditelja. Posle toga, na osnovu razmišljanja i kroz saradnju roditelja-nastavnika, mogu se napraviti konkretni koraci za preduzimanje inicijativa koje služe dečijim pravima i time utiču na podizanje svesti škole o škola prijateljski orijentisanim prema deci.

Ovaj List za evaluaciju je pripremljen na osnovu standarda škola prijateljski orijentisanih prema deci, koje promoviše UNICEF.

Svi učenici u školi se tretiraju jednako.

Nimalo se ne slažem ① ② ③ ④ ⑤ Potpuno se slažem

Učenici se osećaju sigurnim u školi.

Nimalo se ne slažem ① ② ③ ④ ⑤ Potpuno se slažem

Škola nudi mehanizme za identifikaciju potreba i poteškoća učenika i preduzimanje konkretnih koraka za njihovo ispunjavanje / prevazilaženje.

Nimalo se ne slažem ① ② ③ ④ ⑤ Potpuno se slažem

Učenici imaju pravo i ohrabruju se da izraze svoje mišljenje u toku nastavnih aktivnosti i van njih.

Nimalo se ne slažem ① ② ③ ④ ⑤ Potpuno se slažem

Škola uključuje učenike u odlučivanju o procesima koji su od direktnih uticaja na njih.

Nimalo se ne slažem ① ② ③ ④ ⑤ Potpuno se slažem

Roditelji su uključeni u donošenje odluka o pitanjima školskog života.

Nimalo se ne slažem ① ② ③ ④ ⑤ Potpuno se slažem

Škola nudi mehanizme za podršku učenicima u razvoju njihovih potencijala.

Nimalo se ne slažem ① ② ③ ④ ⑤ Potpuno se slažem

Škola saraduje sa roditeljima i zajednicom kako bi postigla maksimalan razvoj i zaštitila najbolji interes učenika.

Nimalo se ne slažem ① ② ③ ④ ⑤ Potpuno se slažem

Škola nudi učenicima priliku da pojačaju građanske vrednosti (npr. poštovanje, tolerancija, solidarnost itd).

Nimalo se ne slažem ① ② ③ ④ ⑤ Potpuno se slažem

Škola ima jasne procedure za brigu o fizičkom i psihičkom zdravlju učenika.

Nimalo se ne slažem ① ② ③ ④ ⑤ Potpuno se slažem

10. Sažetak Međunarodne konvencije o pravima deteta

ČLAN 1 (definicija deteta)

Svako dete mlađe od 18 godina uživa sva prava prema ovoj Konvenciji.

ČLAN 2 (nediskriminacija)

Konvencija se odnosi na bilo koje dete bez obzira na etničku pripadnost, pol, veroispovest, jezik i sposobnosti ili bilo koji drugi status, bez obzira na to šta misle ili šta kažu i bez obzira na poreklo svojih roditelja.

ČLAN 3 (najbolji interes deteta)

Najbolji interesi deteta treba da budu prioritet u svim odlukama i preduzetim akcijama koje utiču na decu.

ČLAN 4 (Sprovođenje Konvencije)

Vlade treba da preuzmu sve mere da imaju moć da stvore sistem i usvoje zakone koji promovišu i štite prava deteta kako bi se obezbedilo da sva deca uživaju svoja prava.

ČLAN 5 (Roditeljske smernice i kapaciteti za razvoj dece)

Vlade moraju poštovati prava i obaveze roditelja ili drugih staratelja dece da vode i usmeravaju svoje dete tokom njihovog rasta i da dete u potpunosti uživa njegova/njena prava. Ovo treba učiniti priznavanjem sposobnosti razvoja deteta da donosi svoje odluke.

ČLAN 6 (život, opstanak i razvoj)

Svako dete uživa pravo na život. Vlade trebaju da učine sve što je u njihovoj moći da osiguraju da deca mogu preživeti i razviti svoj puni potencijal.

ČLAN 7 (registracija rođenja, ime, državljanstvo i nega)

Svako dete ima pravo da se upiše nakon rođenja, ima ime i državljanstvo, zna i ima roditeljsku brigu i negu.

ČLAN 8 (zaštita i očuvanje identiteta)

Svako dete ima pravo na identitet. Vlade trebaju poštovati i zaštititi ovo pravo i sprečiti nezakonitu promenu imena deteta, nacionalnost ili porodične veze.

ČLAN 9 (odvajanje od roditelja)

Deca se ne bi trebala odvojiti od roditelja bez njihove volje, osim ukoliko to nije u najboljem interesu (na primer, ako roditelji boluju ili se ne brinu o detetu). Deca čiji su roditelji razdvojeni imaju pravo da budu u kontaktu sa oba roditelja, osim u slučajevima kada to njima nanosi štetu.

ČLAN 10 (spajanje porodice)

Vlade treba da odgovore brzo i prijateljski u slučajevima kada dete ili njegovi roditelji podnesu zahtev da žive zajedno u istoj zemlji. Ako roditelji deteta žive u različitim državama, dete ima pravo da poseti i održi kontakt sa oba roditelja.

ČLAN 11 (otmica i ne vraćanje dece)

Vlade treba da učine sve što je u njihovoj moći da spreče nezakonito uklanjanje dece iz svoje države ili da odbiju da se vrate u svoj dom ili od svojih roditelja ili drugih rođaka.

ČLAN 12 (poštovanje stavova deteta)

Svako dete ima pravo da izrazi svoja vlastita mišljenja, osećanja i želje po svim pitanjima koja su mu povezana, a njegovo mišljenje će se uzeti u obzir i shvatiti ozbiljno. Ovo pravo se uvek primenjuje, na primer tokom procesa imigracije, odluke o boravku ili svakodnevnom životu deteta.

ČLAN 13 (pravo izražavanja)

Svako dete treba slobodno da izrazi svoja mišljenja i stavove i da ima pristup svim informacijama sve dok su takve informacije u skladu sa zakonom.

ČLAN 14 (pravo na mišljenje, verovanja i religiju)

Svako dete ima pravo da razmišlja i veruje u svoj izbor, ali i da praktikuje svoju religiju sve dok

to ne sprečava druge ljude da uživaju svoja prava. Vlade treba da poštuju prava i obaveze roditelja da usmeravaju svoje dete tokom njihovog odgoja.

ČLAN 15 (sloboda udruživanja)

Svako dete ima pravo upoznati drugu decu i postati deo grupa i organizacija, sve dok to ne sprečava druge da uživaju u njihovim pravima.

Član 16 (pravo na privatnost)

Svako dete ima pravo na privatnost. Zakon treba da štiti privatni, porodični i kućni život, uključujući zaštitu dece od nezakonitih napada koji oštećuju njihov ugled.

ČLAN 17 (pristup informacijama iz medija)

Svako dete ima pravo na pristup pouzdanim informacijama iz različitih izvora i vlade treba da podstiču medije da predstave informacije koje su dostupne deci. Vlade treba da pomognu zaštititi dece od materijala koji im mogu naneti štetu.

ČLAN 18 (roditeljska odgovornost i državna pomoć)

Oba roditelja dele odgovornost za podizanje svog deteta i uvek se moraju bazirati na ono što je najbolje za dete. Vlade bi trebalo da podrže roditelje stvaranjem usluga za decu i nude roditeljima pomoć koja im je potrebna da podižu svoju decu.

ČLAN 19 (Zaštita od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja)

Vlade moraju učiniti sve što je u njihovoj moći kako bi se osiguralo da su deca zaštićena od svih oblika nasilja, zlostavljanja, zanemarivanja i zlostavljanja od strane roditelja ili drugih osoba kojima je stalo do njih.

ČLAN 20 (deca koja nisu u mogućnosti da žive sa svojim porodicama)

Ako bliska porodica ne može voditi brigu o detetu, vlada mu mora pružiti zaštitu i posebnu pomoć. Detetu treba osigurati stalnu alternativnu brigu koja poštuje kulturu, jezik i veru deteta.

ČLAN 21 (usvajanje)

Vlade treba da nadgledaju proces usvajanja kako bi se osiguralo da je sigurno, zakonito i da se prioritizuje najbolji interes dece. Decu treba usvojiti izvan svoje matične države samo kada se ne mogu smestiti u porodici u svojoj zemlji.

ČLAN 22 (deca izbeglice)

Ako dete traži azil ili izbeglički status tada vlade moraju da obezbede njegovu/njenu zaštitu i odgovarajuću pomoć da uživaju sva prava iz Konvencije. Vlade bi trebalo da pomognu deci izbeglicama da se ponovo spoje sa roditeljima ako su bili razdvojeni.

ČLAN 23 (deca sa posebnim potrebama)

Dete koje ima posebne potrebe ima pravo da živi dobar život, sa dostojanstvom, koliko je to moguće nezavisno, i igra aktivnu ulogu u zajednici. Vlade treba da učine sve što je u njihovoj moći da podrže decu sa posebnim potrebama kao i njihove porodice.

ČLAN 24 (zdravlje i zdravstvene službe)

Svako dete ima pravo da uživa u najboljem mogućem zdravlju. Vlade treba da obezbede kvalitetnu zdravstvenu zaštitu, čistu vodu, zdravu hranu, čistu životnu sredinu i obrazovanje o zdravlju i dobrobiti kako bi deca bila zdrava. Najbogatije zemlje trebaju pomoći siromašnim zemljama da to postignu.

ČLAN 25 (procena tretmana deteta kad je pod starateljstvom van svoje porodice)

Ako je dete daleko od kuće radi zaštite ili nege (na primer, sa hraniteljskim porodicama ili u bolnici) imaju pravo da stalno procene kako se deca tretiraju kao i druge okolnosti.

ČLAN 26 (socijalno osiguranje)

Svako dete ima pravo na socijalno osiguranje. Vlade trebaju osigurati socijalnu sigurnost, uključujući finansijsku podršku i druge pogodnosti za porodice koje imaju potrebe.

ČLAN 27 (odgovarajući životni standard)

Svako dete ima pravo na životni standard koji je dovoljan da ispuni njihove fizičke i društvene potrebe i podrži njihov razvoj. Vlade treba da pomognu porodicama koje nisu u mogućnosti da ponude ovo.

ČLAN 28 (pravo na obrazovanje)

Svako dete ima pravo na obrazovanje. Osnovno obrazovanje treba da bude besplatno i različiti oblici srednjeg obrazovanja trebaju biti dostupni za svako dete. Školska disciplina mora poštovati dostojanstvo dece i njihova prava. Bogate države bi trebalo da pomognu siromašnim zemljama da to postignu.

ČLAN 29 (ciljevi obrazovanja)

Obrazovanje treba da razvije ličnost, talenat i sposobnosti svakog deteta u svom punom potencijalu. Trebalo bi podstaći dete da poštuje ljudska prava, svoju kulturu i druge kao i okolinu.

ČLAN 30 (deca iz manjinskih ili autohtonih grupa)

Svako dete ima pravo da uči i koristi jezik, običaje i veroispovesti svoje porodice, bez obzira da li su isti kao i većina ljudi u zemlji u kojoj žive.

ČLAN 31 (slobodno vreme, igra i kultura)

Svako dete ima pravo da se opusti, igra i učestvuje u raznim kulturnim i umetničkim aktivnostima.

ČLAN 32 (dečiji rad)

Vlade trebaju zaštititi decu od ekonomske eksploatacije i rada koji su rizični ili mogu naneti štetu njihovom zdravlju, razvoju i obrazovanju. Vlade trebaju postaviti minimalnu starost kada deca mogu početi sa radom i osigurati da su uslovi rada sigurni i pravilni.

Član 33 (zloupotreba narkotika)

Vlade treba da zaštite decu od nezakonite upotrebe narkotičnih supstanci i njihovog uključivanja u proizvodnju i distribuciju narkotika.

ČLAN 34 (seksualna eksploatacija)

Vlade trebaju zaštititi decu od svih oblika zlostavljanja i seksualnog iskorišćavanja.

ČLAN 35 (otmica, prodaja i trgovina ljudima)

Vlade trebaju zaštititi decu od otmice, prodaje ili ilegalnog kretanja u drugu zemlju, izvan ili unutar svoje zemlje radi eksploatacije.

ČLAN 36 (drugi oblici eksploatacije)

Vlade trebaju zaštititi decu od svih oblika eksploatacije, na primer, iskorištavanje dece radi političkih, medijskih ili medicinskih istraživanja.

ČLAN 37 (nečovečno postupanje i kažnjavanje)

Decu ne treba mučiti, osuditi na smrt ili patiti od drugih kaznenih i ponižavajućih oblika. Hapšenje, pritvaranje ili pritvor dece treba koristiti kao poslednje sredstvo i za što je moguće kraće vreme. Decu treba tretirati sa poštovanjem i brigom i dozvoliti im da održe kontakt sa svojom

porodicom. Deca se ne smeju stavljati u zatvor s odraslima.

ČLAN 38 (ratni i oružani sukobi)

Vlade ne smeju dozvoliti deci mlađoj od 15 godina da učestvuju u ratu ili se pridruže oružanim snagama. Vlade trebaju učiniti sve što je u njihovoj moći da zaštite i brinu o deci pogođenom ratu i oružanim sukobima.

ČLAN 39 (oporavak i reintegracija zbog trauma)

Deci koja su doživela zanemarivanje, zlostavljanje, eksploataciju, mučenje ili bile žrtve rata treba pružiti posebnu podršku kako bi im se pomoglo da im se vrati zdravlje, dostojanstvo, samopoštovanje i društveni život.

ČLAN 40 (maloletnička pravda)

Prema detetu optuženom ili krivom za kršenje zakona mora se postupati dostojanstveno i uz poštovanje. Deca imaju pravo na pravnu pomoć i sud koji uzima u obzir njihovu starost. Vlade treba da odrede minimalnu starost kada se prema deci može postupati u krivičnom postupku i upravljati

Konvencija ima ukupno 54 članka. Članovi 43-54 odnose se na to kako odrasli i vlade treba da rade zajedno kako bi osigurali da sva deca uživaju svoja prava.

pravosudnim sistemom koji omogućava deci koja su u sukobu sa zakonom da se reintegrišu u društvo.

ČLAN 41 (Pridržavati se viših nacionalnih standarda)

Ako zemlja ima zakone ili standarde koji prevazilaze sadašnju konvenciju, država mora da ih se pridržava.

ČLAN 42 (priznavanje prava)

Vlade trebaju aktivno raditi kako bi deca i odrasli znali i poznavali Konvenciju.

**Prilagođeno sa Pregleda prava deteta objavljenog od strane UNICEF-a u Ujedinjenom Kraljevstvu.*

Originalna verzija ovog prevoda može se naći na ovom linku:

<https://www.unicef.org.uk/what-we-do/un-convention-child-rights/?gclid=Cj0KEQjwnazLBRDxrdG-Mx-Km4oQBEiQAQJ1q63OsrQWALg--BL3zP5CUfC2EUDkMpwHBmdx10nQs6eAaAs918P8HAQ&sisr=1>